

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav translatologie

Bakalářská práce

Aleš Houra

Komentovaný překlad: Whose Freedom? The Battle Over America's Most Important Idea
(Lakoff, George, Farrar, Strauss and Giroux: New York, 2006, část 1, kpt. 3, str. 39-62)

Commented Translation: Whose Freedom? The Battle Over America's Most Important Idea
(Lakoff, George, Farrar, Strauss and Giroux: New York, 2006, Part 1, ch. 3, pp. 39-62)

Praha, 2010

vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Josek

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce, doc. PhDr. Jířímu Joskovi, za inspirativní a svědomité vedení.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 29. 7. 2010

podpis

Alb Kova

Anotace

Cílem této práce je přeložit úryvek z knihy *Whose Freedom? The Battle Over America's Most Important Idea* od autora George Lakoffa a celý překlad zhodnotit ve formě komentáře. Ten je rozdělen celkově do čtyř částí. První část se věnuje analýze originálu, druhá se pak zabývá typologií překladatelských problémů, poté následuje část věnovaná typologii posunů a na závěr je popsána zvolená překladatelská metoda. Součástí práce tvoří i příloha, tedy originál textu, který byl zvolen pro překlad.

Klíčová slova: lexikální, stylistická, kulturní a syntaktická (ne)ekvivalence, překladatelská metoda, překladatelská analýza, překladatelský posun, analýza originálu, překladatelský problém

The aim of this thesis is to translate a passage from George Lakoff's *Whose Freedom? The Battle Over America's Most Important Idea* and to comment on the translation. The commentary is divided into four parts. The first part analyses the original text, the second part discusses translation problems, the third part focuses on a typology of translation shifts, and finally, the fourth part debates the translation method that has been selected. There is an annex attached, i.e. the original text that was used for the translation.

Key words: lexical, stylistic, cultural and syntactic (non-)equivalence, translation method, translation analysis, translation shift, analysis of the original text, translation problem

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Vlastní překlad.....	7
3. Překladatelská analýza originálu.....	28
4. Typologie překladatelských problémů.....	33
5. Typologie překladatelských posunů.....	53
6. Metoda překladu.....	56
7. Závěr.....	57
Seznam použité literatury.....	58
Příloha – text originálu.....	60

1. Úvod

Pro bakalářský překlad byla zvolena třetí kapitola z knihy *Whose Freedom? The Battle Over America's Most Important Idea*, jejímž autorem je americký kognitivní lingvista, který vyučuje lingvistiku na University of California v Berkeley.¹

Ve své knize se Lakoff věnuje otázce svobody v americkém kontextu, avšak zabývá se myšlenkami, které je možno vztáhnout na každou demokratickou zemi, a tím pádem se může čtenář pocházející téměř z jakéhokoliv kulturního prostředí a smýšlející demokraticky s textem snadno ztotožnit. Kniha byla napsána v roce 2006, tedy 5 let po teroristických útocích na Světové obchodní centrum. Konsekvence této tragické události jsou v textu reflektovány např. tím způsobem, že se autor věnuje politice George Bushe po teroristických útocích a na celou tuto problematiku nahlíží ve spojitosti s otázkou svobody.

Práce je strukturována následovně: po vlastním překladu následuje komentář, jehož cílem je analyzovat originální text a poté se věnovat některým zvoleným překladatelským řešením a úskalím spojeným s převodem textu do češtiny. Vše je ilustrováno na příkladech, které mají potvrdit, či vyvrátit teoretické aspekty překladatelské analýzy.

¹„George Lakoff,“ informace dostupné k 30.7. 2010. <http://en.wikipedia.org/wiki/George_Lakoff>, vlastní překlad.

2. Vlastní překlad

3

LOGIKA PROSTÉ SVOBODY

Svoboda není jednoduchá záležitost. Konzervativní (conservative) pojetí svobody je zcela odlišné od toho pokrokářského (progressive). Oba přístupy však mají společnou základní myšlenku a logiku, kterou můžeme nazvat prostá svoboda.

Charakterizovat nespornou podobu nejzákladnějšího, ale zdaleka však nejspornějšího konceptu v životě každého Američana je hrdinský čin. Vezmeme-li v úvahu, že vyhnout se rozporům často znamená jednak ponechat podrobnosti poněkud nejasné, jednak vynechat problematické případy, pak tím pádem logika prostého, rozpory nezpůsobujícího pojetí svobody se nebude vztahovat na všechny případy – pouze na ty prosté.

Například myšlenka prosté svobody v sobě zahrnuje i myšlenku případné újmy, a to v případě, hovoříme-li o svobodě od újmy. Ale újma sama o sobě je již sporný pojem. Pro konzervativce a pokrokáře znamená zcela něco jiného. Logika prosté svobody v sobě zahrnuje i pojmy, jako jsou příroda (nature) a soutěž (competition), které jsou však rovněž sporné a zdaleka neznamenaají pro konzervativce totéž co pro pokrokáře. Pokud však zůstaneme u nesporného jádra, které každý z výše zmíněných konceptů obsahuje, logiku najdeme. Právě tímto pojetím logiky se budeme zabývat v této kapitole, která je rozdělena do tří částí:

- V první části se budeme věnovat logice narušování svobody. Zde bude řeč o újmě (harm), nátlaku (coercion), bezpečí (security), majetku (property), právech (rights), spravedlnosti (justice), právním uspořádání (order of law), právních normách (rule of law), spravedlivosti (fairness) a rovnosti (equality).
- Ve druhé části se zaměříme na situace, ve kterých svoboda není předmětem diskuze. Půjde tedy o takové situace, ve kterých bránění někomu v tom, aby dosáhl svých záměrů, není chápáno jako zasahování do něčí svobody. Pojeduáme o složitých případech soutěže a přírody.

- Třetí část se bude zabývat politickou svobodou (political freedom). Zde se podíváme, jakým způsobem se svoboda dostává do všech amerických politických představ, jako jsou spravedlivost (fairness), rovnost (equality), příležitost (opportunity), sebevláda (self-government) a jiné.

Újma, nátlak, příroda, soutěž, spravedlivost, rovnost a jiné pojmy, o jejichž pojetí a přístupu k nim je v této kapitole pojednáno, jsou jen prostými nespornými verzemi sporných konceptů. Jedná se o blíže nevymezené dílčí části konceptu prosté svobody – o pouhé mezery, které potřebují být ve sporných případech doplněny detaily. Budeme-li se zabývat myšlenkou, jakým způsobem tyto mezery doplnit, bude nám hned zcela jasné, proč pojetí svobody způsobuje rozpory, stejně tak jako se dozvíme, jak dvě odlišné formy svobody rozdělily Spojené státy americké.

Narušování svobody

Nejrozšířenější představou je, že pojmem prostá svoboda se rozumí, že *svoboda jednotlivce končí tam, kde začíná svoboda druhého*.

Tento přístup je zcela pochopitelný v prostých případech. Když se procházíte po ulici, ostatní vám nemohou svévolně vstoupit do cesty, vyjma situace, kdy by tím tak sloužili v zájmu „vyšší“ svobody pro ostatní – jako například kdybyste byl uprchlík před zákonem a policie by vám zatarasila cestu, aby vás mohla zatknout.

Jiné případy jsou rovněž zřejmé. Svoboda vám neumožňuje svévolně si podrobit jiné lidi či je popadnout a spoutat je, bránit jim ve výdělku na živobytí či jim zamezit svobodně projevat názory a stýkat se s ostatními.

Rozpory se vynoří, budeme-li se ptát, co se počítá jako zasahování do něčí svobody a zdali jiné faktory převáží nad stavem nezasahování. Můžete například zcela svobodně zapálit v krbu u sebe doma, pakliže se kouř dostane do okolí a zapříčiní tak, že se vašim sousedům bude hůře dýchat? Na mnoha místech Spojených států se jedná o dosti kontroverzní záležitost. Můžete zcela svobodně někomu vstoupit do cesty, když tím způsobíte, že dotyčný ztratí rovnováhu a upadne? Pravděpodobně ne. Jestliže se však budete snažit zabránit svému dítěti, aby vběhlo pod auto, pak samozřejmě můžete. Základní faktory tedy existují.

Újma

Újma (způsobená v takové míře, že dochází k narušení přirozeného stavu) je zásahem do svobody jedince.

Když vám někdo zlomí nohu, zasahuje vám tím do svobody v tom smyslu, že vám znemožní chodit. Když vás někdo zabije, zasahuje vám do svobody žít.

Celá záležitost je poněkud složitější, pakliže jde o újmu v nepřímém slova smyslu – tedy nejedná se o fyzickou újmu. Zde máme na mysli například ekonomickou újmu. Vezměme v úvahu třeba situaci, kdy vás někdo okrade, a narušuje tím tak váš přirozený stav (nemůžete používat své peníze ani svůj majetek). Možná že vám nebude ublíženo fyzicky, ale i tak lze v tomto případě hovořit o újmě.

Existují i jiné formy újmy v nepřímém slova smyslu – například duševní či emoční újma nebo ohrožení něčí reputace. Pakliže jde o zvláště závažné případy, pak je možné hovořit o narušování svobody jedince.

Opět vyvstává otázka, co lze považovat za újmu. Mnozí konzervativci jsou přesvědčeni, že sociální programy způsobují lidem újmu, protože je činí závislými na vládě, zatímco pokrokaři si myslí, že sociální programy jsou pro lidi přínosné. Mnozí pokrokaři věří, že nízké minimální mzdy škodí pracujícím, zatímco konzervativci jsou toho názoru, že zvýšení minimální mzdy by poškodilo podnikání.

Nátlak

Pro Američana je jednou z hlavních metafor té formy svobody, která vyjadřuje záměrnou činnost, svoboda přemístit se na určité místo. Záměrem se rozumí cíle – místa, kam se snažíte se přemístit. Avšak toho bude těžké dosáhnout, pakliže se vám někdo postaví do cesty nebo vám v pohybu zabrání či vás donutí, aby jste šli někam, kam vůbec nemáte v úmyslu jít. Jestliže vám někdo něco takového záměrně činí, pak vám znemožňuje svobodně se pohybovat. Důležitým případem je nátlak. Obrazně řečeno, je krok, který učiníte pod nátlakem, nuceným pohybem na určité, vámi neplánované místo.

Nátlak se neslučuje se svobodou.

Nátlak je hlavním předmětem diskuzí o svobodě a má mnoho podob. Jiné metafory postupně vyčleňují kromě fyzického nátlaku také ekonomický nátlak, společenský nátlak a náboženský nátlak. Stručně řečeno, různé podoby nátlaku se vyskytují všude tam, kde existují zároveň cíle a síly, které se jakékoliv formě nátlaku brání.

Co se považuje za nátlak, je diskutabilní. Je možné hovořit o nátlaku, jestliže je ateistické dítě nuceno přísahat slib věrnosti vlajce Spojených států amerických, který obsahuje slovní spojení „před Bohem“, nebo musí poslouchat školní křesťanské modlitby? I když se nejedná doslova o nátlak fyzický, ale „pouze“ o skupinový nátlak (peer pressure)? Je učitel vystaven nátlaku, jestliže mu není dovoleno v hodinách vykládat myšlenku inteligentního plánu (intelligent design)?

Majetek

Jinou běžnou metaforou pro vyjádření myšlenky jak dosáhnout určitého cíle je představa záměrného získání kýženého předmětu. Metaforicky řečeno, se tedy svobodou dosáhnout jistého cíle rozumí absence jakéhokoliv znemožňování získat a ponechat si kýžený předmět.

Tato klíčová metafora tak vytváří pojmový článek mezi svobodou a majetkem: svoboda je, podle této metafory, svobodou získávat a držet majetek. Kromě toho, majetek sám o sobě může nabýt metaforické podoby, jako například máme-li na mysli duševní majetek.

Mezi svobodou a majetkem ale rovněž existuje přímý vztah. Za značné bohatství si můžeme koupit mnoho forem svobody – svobodu cestovat a žít, kde se nám zachce, získávat nejrůznější předměty, být chráněni (dozorci, ohrazené čtvrti s hlídaným vjezdem), dělat veškeré věci, které si méně majetní lidé nemohou dovolit. Přímo i nepřímo (metaforicky) tedy

vlastnit majetek znamená být svobodný.

Je ovšem často diskutabilní, zda určitý majetek skutečně patří výhradně určité osobě. Vezměme v úvahu například daně. Konzervativci hlásají, že jsou to peníze lidí a vláda jim je chce vzít. Ale každý získává část svého příjmu tím, že využívá vládou financovanou infrastrukturu (dálnice, internet, bankovní systém, soudy). Je tedy třeba zaplatit jakýsi morální dluh, abychom si mohli tento systém udržet? Pakliže je tomu tak, pak není celý náš

příjem výhradně jen náš. Možná že každý máme své peníze pod kontrolou, ale své zemi přece jen něco dlužíme. Naše skutečné peníze se tedy rovnají našemu příjmu po odečtení dluhu, tedy daní. Pochopitelně se však jedná o diskutabilní myšlenku.

Bezpečí

Jestliže újma, nátlak a majetková omezení zasahují do svobody, pak bezpečí naopak zaručuje, že bude svoboda zachována. Stejně tak jako fyzická újma a fyzický nátlak jsou prototypy újmy a nátlaku (první, co se nám vybaví, když se řekne újma a nátlak, jsou právě fyzická újma a fyzický nátlak), i fyzické bezpečí je prototypem bezpečí. Pocit, že jsme fyzicky v bezpečí my i náš majetek, je nejdůležitějším aspektem pojetí svobody.

Stejně tak jako se újma a nátlak vyskytují v různých podobách – ekonomické, společenské, duševní – s bezpečím je tomu rovněž tak. Jestliže ekonomická újma znamená ztrátu peněz nebo majetku do té míry, že je schopna narušit přirozený stav, tak ekonomické bezpečí znamená ochranu před ekonomickou újmu.

Bezpečí zaručuje svobodu od újmy.

Na celé myšlence je sporné zejména to, že nevíme, kdo je zodpovědný za zaručení určitého druhu svobody. Měl by to být jedinec, nebo stát? Prostřednictvím sociálního zabezpečení zajišťuje stát alespoň částečnou svobodu od ekonomické újmy ve stáří. Konzervativci tvrdí, že morální závazek zaručit svobodu od ekonomické újmy ve stáří by měl mít jedinec, nikoliv stát.

Práva

Práva lze chápat za pomoci určitých metafor. Za prvé jsou práva v přeneseném slova smyslu majetkem, tedy něčím, co můžete vlastnit a o co vás jiní lidé mohou připravit. Práva jsou tedy metaforickým druhem vlastnictví.

Za druhé jsou práva, opět v přeneseném slova smyslu, vstupenkou k určitému druhu svobody: právo vám zajišťuje volný přístup k tomu, abyste mohli dosáhnout kýženého záměru, kterým se rozumí možnost zúčastnit se průběhu určitého zamýšleného jednání (právo vyslovit svůj názor) nebo získat různé výhody (např. právo na pojištění pro případ nezaměstnanosti).

Existují různé druhy práv: morální práva, zákonná práva, politická práva. Každá oblast má svá vlastní práva. Těmito oblastmi jsou: morálka, zákony, politika. Morální právo není ani politické právo, ani zákonné právo.

Některá práva jsou zcela prostá. Kupříkladu si budete chtít koupit lístek do kina. Ten vám dává právo na sedadlo v kině po celou dobu, kdy film bude promítán.

Podle zákona se nemovitým majetkem (nemovitostí) rozumí balík práv obsahující užívací právo, právo přístupu na pozemek, těžební právo, právo na převod nemovitosti. Každé z těchto práv zaručuje různé druhy užítku. Vzhledem k tomu, že ta práva, která se vztahují na vlastnictví, jsou sama považována za vlastnictví, nepřekvapí nás, že mohou být kupována a prodávána.

Ostatní práva nemohou být ani kupována, ani prodávána, ani převedena. Zákony určují, jak může být s určitými právy nakládáno. Například bude-li chtít partnerská dvojice předat své dítě někomu k adopci, může převést práva na výchovu svého dítěte na toho, kdo si jejich dítě adoptuje. Jiná práva jsou nepřevoditelná, jako například manželská práva, právo požádat o společné daňové přiznání manželů, právo na společné vlastnictví manželů nebo právo na vdovský či vdovecký důchod. I když jsou práva vlastnictvím, jejich převod je vymezen zákony. Jelikož se s právy zachází jako s vlastnictvím a poněvadž odebrání něčeho majetku je považováno za jistý druh újmy, je odebrání práv klasifikováno jako narušování svobody.

Odebrání práv znamená narušování svobody.

Zajištění práv znamená zajištění svobody.

Diskutabilní však je, zdali určité právo existuje, nebo by existovat mělo. Má například homosexuální pár, který prožívá pevný a láskyplný vztah, právo se vzít? Měla by jim být dána svobodná volba rozhodnout se, jestli se chtějí vzít? Měl by farmář, jehož farma se nachází v místech, kde už není povolen prostorový růst města, mít právo prodat svůj majetek stavebnímu investorovi? Mělo by mu být dovoleno svobodně se rozhodnout, jak naložit se svým majetkem?

Základní lidská práva

Spojitosť mezi svobodou a lidskou přirozeností s sebou přináší i otázku nezcizitelných práv – základních lidských práv, tedy práv, která vlastníme jen díky své lidské přirozenosti.

Těchto práv není možno se vzdát ani nemohou být odebrána, jelikož každý jsme a zůstaneme člověkem. Listina práv přesně vymezuje, jaká práva vláda Spojených států nemůže odebrat. Jsou chápána jako určitá forma svobody: svoboda projevu, svoboda shromažďování, svoboda náboženského vyznání a další.

Nezcizitelná práva fungují na následujícím obecném principu:

Základní lidská práva umožňují každému lidskému jedinci svobodně činit, co je pro něj přirozené a obvyklé.

Přirozené je jíst, pít, spát a odpočinout si, když jste unaveni. Když byl Afro-Američanům odepřen přístup do jídelen Woolworth, do hotelů a k fontánkám na pití, bylo jim tím odepřeno jejich základní lidské právo. Když v roce 1955 porušila Rosa Parks nařízení, že Afro-Američané musí v autobuse uvolnit místo bělochovi, vlastně se tím dožadovala základního lidského práva.

Jestliže se tedy zaručením práv rozumí zaručení svobody, ať už se jedná o svobodu od újmy, nátlaku či o svobodu dosáhnout určitého požadovaného duševního stavu, musí existovat někdo, kdo bude zodpovídat za to, že taková práva budou lidem poskytnuta. Zodpovědnost je důležitá pro uplatňování jakéhokoliv práva. Jednotlivé druhy svobody, které vyplývají z daných práv, jsou bezvýznamné, jestliže chybí někdo, kdo by byl nositelem této zodpovědnosti.

Co se týče určitých případů zákonného práva, najímá si vláda za peníze lidi (myšleno policii a soudy), kteří jsou zodpovědní za zaručení práv občanům. Ale především:

Ve svobodné společnosti je občanskou povinností každého, aby zodpovědně napomáhal zaručit práva sobě i ostatním.

Stručně řečeno, práva jsou majetkem, který člověk nabude, ale vzniká mu tím i dluh, který musí splácet. Tímto dluhem se rozumí občanská povinnost, zodpovědnost každého občana dohlížet na to, aby byla práva zaručena i ostatním.

S právy se nemůže zacházet jako s něčím samozřejmým. Pakliže nejsou práva (práva všech) nikým uplatňována, mohou zaniknout. Je tedy občanskou povinností každého uplatňovat svá práva.

Často se však stává, že otázka určité zodpovědnosti za něco je sporná. Jestliže mají chudí lidé právo jíst, aby nezemřeli hlady, kdo nese zodpovědnost za to, aby jim bylo jídlo

zprostředkováno? Má to být vláda, která zajistí potravinové poukázky pro chudé, jež jsou placené z daní? Pokrokáři se domnívají, že za zajištění stravy pro chudé nesou zodpovědnost ostatní občané. Někteří konzervativci však nesouhlasí a tvrdí, že užívání peněz daňových poplatníků jen způsobuje, že tato zodpovědnost je veřejnosti vnucována. Podle nich by ji na sebe měly svobodně vzít soukromé charity či církve. Konzervativci se domnívají, že jde o otázku svobody – svobody od vnucené zodpovědnosti za někoho jiného.

Spravedlnost

Spravedlnost je obecně chápána jako jakési morální účetnictví. Jedná se o metaforický systém, ve kterém je blahobyt pocíťován jako jistá forma majetku a újma se chápe jako odebrání tohoto majetku. V této metafoře je úkolem spravedlnosti udržet vyrovnaný morální rozpočet – ať už ve formě trestu pro provinilce (splácení dluhu společnosti), či tím, že provinilec odškodní svou oběť (náhrada za způsobenou újmu oběti). Udržování vyrovnaného morálního rozpočtu může probíhat různými způsoby. V případě trestu ve formě odplaty je újma oběti vyvážena újmou, kterou utrpí pachatel (retribution). Jiným případem je situace, kdy újma oběti je vyvážena tím, že pachatel slouží v zájmu společnosti, tedy je odsouzen k veřejně prospěšným pracím, jako je například zametání chodníků či práce v hospicích pro pacienty s AIDS (restitution).

Uvěznění, tedy odebrání svobody, je metaforickou (ale stejně tak i velmi reálnou) obdobou újmy. Trest ve formě uvěznění za způsobení újmy (fyzické, ekonomické) je metaforickým vyvážením újmy jinou újmou, jedná se o spravedlnost odměřující i trestající.

Systém občanské spravedlnosti využívá soudního řízení za účelem potrestat ty právnické osoby, které způsobují újmu ostatním (jedná se tedy o trest ve formě odplaty (retribution)), a to tím způsobem, že je přiměje zaplatit obětem určitou finanční částku (hovoříme o odškodnění (restitution)). Chápeme-li blahobyt jako metaforu majetku, pak finanční kompenzace za způsobenou újmu (tedy odebrání blahobytu) uvede vše opět do rovnováhy, jelikož představuje majetek skutečný, který je tak jakousi protiváhou ke ztracenému majetku metaforickému (tedy blahobytu).

Jaký je vztah mezi spravedlností a svobodou? Svoboda i spravedlnost jsou navzájem propojeny logickým mechanismem, o kterém bude nyní řeč.

Tím, že potrestáme ty, kteří někomu způsobují újmu ve formě fyzické újmy, ekonomické újmy či v podobě zásahu do něčích práv, nakládáme se spravedlností tak, že vystupuje jako nezbytný odstrašující nástroj, který má prosadit svobodu od újmy, ohrožení

a strachu. Kromě toho, uvězněním (tedy odebráním svobody) můžeme odstranit – alespoň na určitou dobu – ze společnosti ty, kteří odebrali svobodu jiným, a to svobodu v pravém slova smyslu (v případě napadení, znásilnění, vraždy), ale i svobodu chápanou v přeneseném slova smyslu. Tím tedy odstraníme ty, kteří byli zdroji nátlaku, újmy či někomu jinému odebrali majetek. Z toho vyplývá, že:

Spravedlnost je nezbytná pro zajištění svobody ve svobodné společnosti.

Nespravedlnost je tedy narušováním svobody.

Nespravedlnost nastává tehdy, když selžou mechanismy trestu a odškodnění nebo když je potrestána nesprávná osoba. Umožňuje, aby ti, kteří zasahují do svobody jiných, mohli pokračovat v přímém ohrožování nevinných lidí. Dále přispívá nespravedlnost k selhání mechanismu odstrašování (tedy spravedlnosti), což nepřímo přispívá k ohrožení těch, kteří jsou nevinní. Tímto způsobem je tedy nespravedlnost chápána jako narušování svobody. Také však existuje i opačný případ:

Svoboda je nezbytná pro zajištění spravedlnosti.

Ve společnosti, kde vládne tyranie či úplatkářství, se nedostává lidem spravedlnosti. Aby systém založený na spravedlnosti mohl fungovat, je pro něj minimálním předpokladem, že bude zajištěna svoboda od tyranie a od úplatkářství. V americkém systému spravedlnosti musí být porota u soudu schopna uplatnit svobodnou vůli, která je ovládána rozumem a správným úsudkem, na což dohlíží ostatní členové poroty. Mimo to, obžalovanému musí být zajištěna svoboda hájit se nejlepším možným způsobem. K nespravedlnosti dochází v případě, že je porota zastrášována (a nemůže tedy uplatňovat svobodnou vůli) či je-li obžalovanému odepřena možnost (tedy je-li obžalovanému odepřena svoboda), aby se mohl hájit nejlepším možným způsobem.

Co je na celé záležitosti diskutabilní?

Pokrokáři tvrdí, že v mnoha případech není spravedlnost – chápána výhradně jako udržování vyrovnaného morálního rozpočtu pomocí zásady „oko za oko“ – nezbytná pro zajištění svobody. Vezměme si například trest smrti. Ten vrahy nezastraší, tím pádem také nepřispívá k zajištění svobody od újmy. Právě naopak, porušuje základní lidská práva. Jen dále prohlubuje násilí, ke kterému ve světě dochází, místo toho, aby mu zabraňoval. Z vlády

pak činí vykonavatele vraždy, tedy někoho, kdo způsobuje tu vůbec nejhorší újmu svým vlastním občanům.

Naproti tomu se konzervativci domnívají, že bez takovéto formy trestu by se celý americký systém morálky zhroutil. Bez trestu smrti nemůže být řádně dosaženo vyrovnaného morálního rozpočtu. Kromě toho, rodina zavražděného utrpěla ztrátu a cítí, že tato ztráta by měla být kompenzována ztrátou vrahova života.

Konzervativci se staví proti tomu, aby se Spojené státy podrobily jurisdikci Mezinárodního soudního dvora, který by pravděpodobně odsoudil některé vysoce postavené americké důstojníky jako válečné zločince. Dále se konzervativci domnívají, že tím, že by Spojené státy postoupily svoji suverenitu světovému orgánu, by se vzdaly svojí svobody. Pokrokáři však nesouhlasí a prohlašují, že váleční zločinci by měli být souzeni bez ohledu na to, o koho se jedná, a obzvláště by měli být souzeni právě vysoce postavení američtí důstojníci. Podle jejich názoru by tím pádem mohli být lidé chráněni před újmou a mohla by být posílena svoboda každého jednotlivce.

Právní norma

Právní norma zahrnuje dva aspekty: zákony a jejich prosazování. Zákony určují, jaké právní kroky mohou být podniknuty.

V ideálním případě slouží zákon svobodě. Usiluje o to, aby nedocházelo k žádné vážné újmě, k žádnému přílišnému nátlaku a k žádnému odebrání majetku či omezenému přístupu k němu.

Prosazování zákonů se chápe jako užití síly, která má zajistit, aby zákony byly dodržovány. Jedná se tedy o jistý druh nátlaku, avšak jde o nátlak, který je vnímán pozitivně, a to v tom smyslu, že slouží svobodě.

Tuto myšlenku především vyjádřil Jean Jacques Rousseau ve své metafoře společenské smlouvy. Podle ní má absolutní svobodu a s ní spojená nebezpečí, která svobodu ohrožují, nahradit svoboda se společenským řádem, který je udržován prostřednictvím síly. Pomocí tohoto řádu je odstraněno ohrožování svobody jedince jiným jedincem. Absolutní svoboda je nahrazena bezpečím, které zajišťuje jednotlivé druhy svobod. Na myšlence bezpečí je pak založen i řád, a řád je nezbytný pro zachování svobody.

Ohrožení řádu je ohrožením svobody.

Pokrokáři se již dlouho přou o konečnou podobu tohoto principu. Tvrdí, že občanská neposlušnost je často nutná pro zajištění svobody, zvláště pak tehdy, chovají-li se sami ti, kteří mají dohlížet na to, aby byl řád dodržován, vůči někomu nespravedlivě. Ale cílem občanské neposlušnosti, která má většinou i své hranice a probíhá neagresivní formou, však není svrhnout řád a právní normy, ale naopak učinit řád a právní normu spravedlivějšími. Protesty pokrokářů se vyznačují různými formami občanské neposlušnosti. Pokrokáři demonstrují mimo jiné za občanská práva, práva pracujících, práva přistěhovalců, práva žen či za práva gayů a lesbiček. I konzervativci před nedávnem projevili občanskou neposlušnost, když vedli demonstrace za právo na život v případech, jakými jsou potraty, výzkum kmenových buněk a eutanázie.

Rovnost a spravedlivost

Svoboda, rovnost a spravedlivost jsou v nesporných případech mezi sebou navzájem propojeny pevnou logikou. Pravidla ve společnosti určovaná diktátorem vytváří nerovnost a nespravedlivost. Pouze svoboda – chápána jako sebevláda – zaručuje rovnost a spravedlivost. Rovnost vymezená zákonem pak odůvodňuje přítomnost právního řádu v demokracii. Spravedlnost – tedy udržení vyrovnaného morálního rozpočtu – je vnímána jako spravedlivost, a tudíž spravedlnost i spravedlivost jsou založeny na stejných principech.

Otázka spravedlivosti a spravedlnosti je však velice diskutabilní. V následujícím výčtu jsou uvedeny příklady toho, co se považuje za spravedlivé:

- rovnost rozdělení (každé dítě dostane po jedné sušence)
- rovnost příležitostí (každý člověk obdrží po jednom lístku do tomboly)
- procedurální rozdělení (hra podle pravidel určuje, co si kdo zaslouží)
- rovné rozdělení moci (každý člověk disponuje jedním volebním hlasem)
- rovné rozdělení zodpovědnosti (každý neseme zodpovědnost stejným dílem)
- skalární rozdělení zodpovědnosti (čím je člověk schopnější, tím větší má zodpovědnost)
- skalární rozdělení odměn (čím více pracujete, tím více budete odměněni)
- spravedlivost týkající se práv (každý dostane, na co má právo)
- spravedlivost týkající se potřeb (každý obdrží, co potřebuje)

- rozdělení na základě smlouvy (každý získá to, s čím souhlasí)

Z toho jasně vyplývá, že v určitých případech je otázka spravedlivosti a rovnosti diskutabilní. Například tam, kde pokrokaři mají tendenci podporovat rovnost rozdělení a spravedlivost týkající se potřeb, konzervativci dávají přednost rovnosti příležitostí a spravedlivosti opírající se o rozdělení na základě smlouvy.

V této kapitole jsme objevovali logiku svobody tím, že jsme sledovali, jak člověk narušuje svobodu jiného člověka. Hovořili jsme o újmě, nátlaku, odebrání majetku, odebrání práv a nespravedlnosti. Naopak bezpečí, spravedlnost, právní řád, spravedlivost a rovnost myšlenku svobody podporují.

Ve všech případech narušování svobody je to vždy člověk, který brání ve svobodě jinému člověku. A také ve všech případech se při dosahování našich cílů nabízí možnost nenarušovat něčí svobodu. Pakliže jsou právnické osoby v přeneseném slova smyslu chápány jako lidé, pak mohou soudy vnímat právnické osoby jako někoho, kdo narušuje svobodu svých zákazníků, svých zaměstnanců či veřejnosti.

Existují tedy dvě možnosti: buď něčí svobodu narušovat, či nikoliv. Jestliže tyto dvě možnosti platí pro všechny případy, ve kterých hovoříme o otázce možného narušování svobody, co se stane v těch případech, kdy ani jedna z možností neplatí? V těchto případech nemůže být tedy o otázce svobody a jejího případného narušování řeč. Stručně řečeno, tyto dvě možnosti stanovují hranice pro to, jak chápat otázku svobody.

PŘÍPADY, VE KTERÝCH SVOBODA NEMŮŽE BÝT OMEZOVÁNA

Jestliže vám bouřka přeruší telefonní spojení, bylo by nesprávné domnívat se, že se jedná o omezování vaší svobody. Pakliže vám ale přeruší telefonní spojení FBI, jde zcela jistě o omezování vaší svobody. Uvažujme nad případem, kdy proti sobě nastoupí v playoff dva baseballové týmy. Texas Rangers a Oakland Athletics. Pokud zvítězí Rangers poctivým způsobem, nebude se jednat o omezování svobody baseballového celku Oakland. Jestliže ovšem prezident Spojených států nařídí, aby byli Oakland Athletics zatčeni kvůli podezření z terorismu a drženi tak dlouho, až bude muset být nakonec celý zápas skrečován, pak se jedná o omezování svobody Oakland Athletics.

A proč je tomu vlastně tak?

Ve všech případech, kdy dochází k omezování něčí svobody, vzniká zároveň s tím i situace, kdy jsou zmařeny něčí plány. Naopak to ovšem neplatí. Něčí úmysly mohou být zmařeny i tehdy, nejde-li o otázku svobody. Za jakých okolností toto platí?

Nejzajímavějšími případy, se kterými jsem se setkal, jsou ty, ve kterých je řeč o přirozených příčinách a soutěži. Nejpozoruhodnější na těchto případech je to, že pojetí přírody a soutěže jsou pojetí sporná a otázka, zda byla omezena svoboda, či nikoliv, pak závisí na tom, jakým způsobem jsou obě tato pojetí sporná.

Příroda

Zákony přírody nás omezují. Člověk se nemůže jen tak vznést nad povrch zemský či se na nějakém místě zhmotnit a na jiném pro změnu „odhmotnit“. Ale v tomto případě se nejedná o to, že by byla něčí svoboda omezována. Pakliže máme co dočinění s něčím, co je nad fyzické schopnosti jednotlivce, nelze hovořit o omezování svobody. O tom není pochyb.

To, co je fyzicky nemožné pro všechny lidi, zkrátka nemůžeme brát v potaz. Naši tělesnou podstatu chápeme jako samozřejmost. Svoboda v sobě zahrnuje možnost a také to, do jaké míry této možnosti ostatní lidé brání. Pokud neexistuje možnost, neexistuje ani žádné omezování svobody.

Příroda vám může způsobit újmu, může uplatnit velmi autoritativní sílu a může vám odebrat majetek a znemožnit vám dělat to, co běžní lidé dělají. Především není příroda spravedlivá. Zemětřesení se však nechápe jako omezování svobody, ale teroristický útok už ano. Rozdíl spočívá v tom, zdali je zdrojem omezování svobody člověk, nebo příroda.

Jak už jsme poznali, lidská přirozenost je důležitá pro svobodu v jiném ohledu. Jestliže je tato přirozená podstata obsažena v každém z nás, nemá člověk jinou možnost, než se podle ní řídit. Pokud se někdo narodí jako levák či není moc velkého vzrůstu, nejedná se o omezování jeho svobody.

To, co se rozumí pod pojmem lidská přirozenost, je klíčové pro pochopení amerického pojetí svobody. Obecně platí, že každý se může svobodně chovat takovým způsobem, jaký je považován za přirozený a běžný. Budeme-li hovořit o případech, které nejsou diskutabilní, pak svoboda zahrnuje účast na obchodu (avšak s výjimkou vyzrazení obchodního tajemství), vyjádření svých vlastních myšlenek (avšak s výjimkou prozrazování tajných agentů CIA), možnost sdružovat se s lidmi podle vlastního výběru (avšak s výjimkou za účelem spiknutí). Řeč je o nezczitelných lidských právech, mezi něž mimo jiné řadíme svobodu projevu, sdružování a shromažďování.

Avšak to, co se považuje za „přirozené“ a „běžné“, je často sporné. Konzervativci například hovoří o homosexuálním „způsobu života“, tedy vzniká představa, že homosexualita se nachází mimo oblast lidské přirozenosti a namísto toho se chápe jako životní volba. Pokrokáři naproti tomu prohlašují, že homosexualita je součástí lidské přirozenosti, není to jen „způsob života“, a tudíž se jedná o nezcizitelné právo. Registrované partnerství je vnímáno jako otázka svobody.

Soutěž

Vezměme v úvahu otázku vzácných zdrojů, tedy něco, co nemůže mít každý. Máme tedy co dočinění se situací, kdy ne každý může dosáhnout svých cílů. Když některý člověk určitý vzácný zdroj získá, je možné, že jinému bude automaticky znemožněno jej získat také. Není možné, aby všichni získali určitý vzácný zdroj.

Takovéto případy přímo či nepřímo nazýváme soutěží. Svoboda soutěžit je určitým druhem svobody.

Co však nastane v případě, že se určité soutěže zúčastníte? Lze hovořit o tom, že když někdo jistou soutěž vyhraje, narušuje tím tak svobodu těch, kteří prohráli? Ovšem že ne. V případě soutěže a jejích účastníků nemůže být řeč o narušování svobody ostatních lidí. Když Tiger Woods vyhraje golfový turnaj, neomezuje tím svobodu ostatních hráčů. Jestliže určitá společnost zhotoví výrobek, který se dobře prodává, a v důsledku toho tak jiná společnost zkrachuje, nejedná se o narušování svobody.

Nicméně je obvyklé, že existují pravidla a zákony, kterými se soutěž musí řídit. Pakliže jsou porušovány, může v důsledku toho dojít k nespravedlnosti, a nespravedlnost je v každém případě narušováním svobody. V případě soutěže v rámci výběrového řízení na určitou pracovní pozici mohou být nečestné praktiky přijímání nových zaměstnanců chápány jako narušování svobody.

K soutěži patří i určité mravy. Když otevře americká obchodní společnost Walmart svoji pobočku v oblasti, kde žije nepříliš velký počet obyvatel, často se stává, že malé místní obchody následně zkrachují. Walmart také nabídne lidem jen nízké platy a žádné nemocenské dávky, a tím jsou tak lidé v případě onemocnění nuceni urychleně vyhledat lékaře. Pokrokáři to nevnímají jako poctivou soutěž, ale vidí to spíše jako „nájezd“ na určité společenství lidí a jako narušování jejich svobody.

Sporný moment zde nastává v otázce toho, co lze řadit mezi soutěž a jak jsou definována její pravidla. Vezměme v úvahu například problematiku přijímacího řízení na

vysoké školy a otázku pozitivní diskriminace. V rámci kalifornského Proposition 209 (nebo také California Civil Rights Initiative), což je návrh zákona, který byl nakonec schválen v roce 1966, definovali konzervativci přijímací řízení jako „soutěž o to být přijat“. Podle americké tradice poctivé soutěže by měla být kritéria přijímacího řízení zřetelná a objektivní – tj. měly by být brány v potaz dosavadní studijní výsledky ve škole – a naproti tomu otázka rasy, pohlaví a etnické příslušnosti by měla být zcela od věci.

Kalifornská univerzita však nepřemýšlela o přijímacím řízení výlučně jako o soutěži, ve které hlavní roli hrají známky a body získané ve standardizovaných testech. Měla na mysli skutečnou soutěž mimo univerzitní půdu – na trhu práce a ve zbídačených oblastech, kde byla potřeba kvalifikovaných odborníků. Univerzita považovala přijímací řízení za součást složité morální mise. Nešlo o to jen poskytnout vzdělání těm nejlepším a nejbystřejším, těm, kteří měli nejlepší průměr či dosahovali nejvyšších bodů z testů, ale záměrem bylo poskytnout i sociální, kulturní a vzdělávací kapitál studentům pocházejícím z menšin, studentům, kteří sice byli talentovaní, ale kteří historicky neměli přístup k tomuto kapitálu. Úkolem univerzity bylo zajistit menšinám rovnou příležitost na trhu práce a vzdělávat odborníky (lékaře, učitele, právníky, inženýry), kteří chtěli pracovat v oblastech s nedostatečnými službami. Toto jsou otázky, které jsou úzce spjaté s pojetím svobody. Nesouvisí s přijímacím řízením, ale s životem mimo univerzitní půdu. Univerzita se tak považovala za toho, kdo prosazuje svobodu a poskytuje přístup ke světu v širokém slova smyslu. Svoji vzdělávací misi spatřovala v tom, že bude poskytovat vzdělání studentům pocházejícím z různých kulturních oblastí, což by vedlo k prosazování tolerance (svoboda od diskriminace) a studentům by to pomohlo poučit se o kalifornském kulturním dědictví (svoboda přístupu ke znalostem).

Zatímco Kalifornské univerzitě se nepodařilo předat svoji vzdělávací a morální misi veřejnosti, jejím konzervativním protivníkům se podařilo definovat přijímací řízení výhradně jako soutěž, která má být poctivě vedena v souladu s úzkým souborem kritérií, podle kterých je nepoctivá soutěž (jejíž pravidla jsou založena na rase a etnické příslušnosti) chápána jako ohrožování svobody.

Dalším příkladem, kdy je sporné určit, zdali se jedná o soutěž, je otázka toho, jestli by měla být myšlenka inteligentního plánu vykládána jako vědecká teorie. Obhájci inteligentního plánu staví svoji veřejnou kampaň na dvou zcela odlišných významech slova „teorie“. V každodenní komunikaci existuje rámec, který se týká pravdy. „Teorie“ není prokázána pravda a je opakem „faktu“. „Pouhá teorie“ v tomto rámci pak naznačuje, že není žádný důvod, proč bychom ji měli věřit.

Věda však staví na něčem víc než jen na pouhém názoru či domněnce. Je to především jakýsi morální podnik, který se řídí morálním imperativem, jehož cílem je nalézt pravdu. Věda je v zásadě založena na svobodě, svobodě nalézání pravdy, a to bez předpojatosti opírající se o prvotní názor či víru. V rámci vědy jako instituce je „vědecká teorie“ ve skutečnosti materiální výklad obrovského množství dat, která jsou založena na experimentech a důkazech. Je běžné, že v oblasti vědy si jednotlivé teorie konkurují. Tato soutěž je především založena na množství důkazů, sbližování nezávislých důkazů z vícero oblastí, shromažďování dat, významných experimentech a důkladnosti výkladu. Těmi, kdo soutěž posuzují, jsou význační vědci, kteří svoji životní dráhu zasvětili studiu vědeckých důkazů.

V biologii jako vědecké disciplíně vyhrává soutěž, řídící se pravidly vědecké metody, zcela bez pochyb evoluční teorie. Žádná jiná konkurence totiž neexistuje. Svoboda je zde svobodou objektivního bádání, které je založeno na důkazech a výkladu. Ostatní teorie se mohou svobodně soutěže zúčastnit, ale pakliže nedodrží pravidla hry, budou vyřazeny – a to zcela právem.

Zastánci inteligentního plánu, kteří jsou často křesťanskými fanatiky, tvrdí, že živí tvorové jsou až příliš složitě vytvořeni (designed), než aby se mohli vyvinout bez stvořitele (designer), jmenovitě boha. Dále odmítají přijmout pravidla soutěže. Vědu definují pouze jako věc názoru a jejich „teorie“ je podle nich stejně tak dobrá jako teorie kohokoliv jiného. Co se týče názoru, neměly by být žádné předsudky. Svoboda je zde svobodou vyjádřit svůj názor a zpřístupnit jej ostatním.

To nejpodstatnější však je, že pojetí soutěže je součástí logiky svobody. Soutěž je určována pravidly. Pakliže se člověk může svobodně soutěže zúčastnit, není jeho svoboda omezována. Jestliže člověk v soutěži prohraje či je vyřazen na základě pravidel, opět nelze hovořit o omezování svobody.

Inteligentní plán se svobodně zúčastnil soutěže mezi vědeckými teoriemi týkajícími se vzniku člověka. Pravidly vědecké metody se ale neřídil, a byl tudíž vyřazen. Nejedná se však o omezování svobody.

Vědci ovšem nepříliš úspěšně seznamují veřejnost s tímto faktem. Zároveň se jim ani nedaří účinně vysvětlit, jakou hrozbu pro svobodu zastánci inteligentního plánu představují. Jedná se o hrozbu pro svobodu nalézání pravdy a pro morální imperativ v oblasti vědy, který přikazuje nalézt pravdu bez počáteční předpojatosti

Není možné hovořit o jediné ucelené logice sporných pojetí. Avšak existuje logika spojující mezi sebou prostá nesporná základní pojetí. Již zmíněná myšlenka „*nátlak se neslučuje se svobodou*“ je součástí logiky prosté svobody. V tomto výroku – který užívá

slovo „nátlak“, jenž je jednoduchou nespornou podobou nátlaku (užití síly proti vůli člověka) – budeme nazývat nátlak „doprovodným pojetím“, jelikož tvoří součást popisu prosté svobody. Mezi ostatní doprovodná pojetí patří újma, práva, spravedlnost, spravedlivost, příroda a soutěž. Tato doprovodná pojetí fungují jako prázdná místa, která je nutno doplnit světonázory, a když doplněna nejsou, stávají se pojetími nicneříkajícími.

Prostá politická svoboda je založena na tom, do jaké míry je prostá svoboda ovlivňována, bereme-li v potaz společnost, vládu a uznávání sociálních institucí. Logika prosté politické svobody obsahuje dodatečná doprovodná pojetí – jak uvidíme, je zde stále více prázdných míst, která je nutno doplnit.

PROSTÁ POLITICKÁ SVOBODA

Prostá politická svoboda si nejprve klade otázku, jak by měla vláda co možná nejlépe zajistit svobodu svých občanů. Poté jde ještě hlouběji a uznává nejen jednotlivce, ale i instituce: vládní, podnikatelské, vzdělávací, nevládní (lobby, instituce zabývající se výzkumem či analýzou politiky (think-tanks), nadace), náboženské instituce, politické strany a neformální skupiny.

Vzhledem ke značné politické různorodosti Spojených států je pozoruhodné, že zde můžeme nalézt nespornou podobu politické svobody. Počáteční myšlenkou politické svobody je sebevláda – tyrany a diktátory můžeme vynechat, pakliže si zvolíme ty, kteří nám budou vládnout a kteří nám zajistí, že nikdo z nich nebude mít převažující moc. Doprovodným pojetím k prosté politické svobodě je sebevláda realizovaná demokratickými institucemi. V rámci politického zřízení Spojených států se jedná o Kongres, vládu Spojených států a nezávislou soudní moc. V rámci nezávislé soudní moci platí rovnováha sil a uplatňování soudní moci se v rámci uspořádání soudů na nižších úrovních od sebe příliš neliší. V případě občanské společnosti hovoříme o svobodných volbách, politické soutěži, civilně kontrolované armádě, svobodném trhu, svobodě tisku a médií a o svobodných náboženských institucích.

V tomto příliš zjednodušeném pojetí jsou všechny zmíněné záležitosti nesporné. Detaily jsou však zcela sporné. Řeč je o tom, co se počítá jako rovnováha sil, co se rozumí nezávislou soudní mocí, kdy volby nazýváme svobodnými, co znamená civilně kontrolovaná armáda a co si představíme pod svobodným trhem. Rozpornost se do značné části týká veřejnosti. Prezident Spojených států amerických vyhlásil „válku proti terorismu“, avšak neuvedl, kdy by tato válka měla skončit, a válečných pravomocí se chopil dosti neurčitě. Uplatnil svou pravomoc tajně sledovat americké občany bez soudního příkazu a pravomoc

zamítnout určité zákony, které Kongres schválil. Je možné, že by toto mohlo vést k narušení rovnováhy sil? Je soudní moc nezávislou, vezmeme-li v úvahu, že většina soudců je zvolena tak, aby ztělesňovala jedinou politickou ideologii? Je myšlenka svobodného trhu podporována, nebo naopak omezována vládními nařízeními, progresivním zdaněním, skupinovými žalobami, odborovými svazy či zdravotním pojištěním zajišťovaným soukromými podniky? Lze říci, že je vzdušná síla civilně kontrolována, když vojenské letecké akademie řídí fundamentalističtí křesťané a když vysoce postavení vojenští důstojníci jsou převážně konzervativci? Můžeme hovořit o svobodě tisku, když dochází ke značnému slučování médií, když konkurence mezi největšími sdělovacími prostředky je malá a když kontrolu nad největšími mediálními institucemi drží radikální konzervativci? Je možné hovořit o náboženské svobodě, když fundamentalističtí evangelíci získali pravomoc upravovat zákony, a vnucují tak svoji náboženskou ideologii ostatním občanům Spojených států amerických?

Kromě toho je třeba také zmínit přínos vlády k myšlence svobody, a to jak ve smyslu tzv. svobody „od něčeho“, tak i tzv. svobody „k něčemu“. Svobodou „od něčeho“ se rozumí ochrana. Každý se shodne na tom, že vláda by měla lidem zajistit ochranu. Ale co se tím vlastně myslí? Jde o vojenskou ochranu, policejní ochranu, ochranu před katastrofami, nemocemi či finanční krizí? Je možné sem zahrnout i ochranu před nedostatkem?

Svobodou „k něčemu“ se rozumí poskytnutí přístupu k něčemu – přístupu ke zdrojům, které člověku umožňují dosáhnout určitých cílů. Co všechno lze však pod pojem „přístup“ zahrnout? Je možné sem zařadit přístup ke vzdělání (výuka v předškolním věku a vyšší vzdělání poskytované státem), k příležitostem (prostřednictvím role federální vlády, která vytváří pracovní pozice), k veřejným zdravotním institucím, ke zdrojům na veřejných pozemcích (právo pást dobytek, těžba dřeva, hornické práce, těžba ropy), k lukrativním státním zakázkám či k veřejným financím (prostřednictvím podpor a daňového zvýhodnění)?

Složitější otázkou, kterou si kladou obě tato pojetí svobody, však je, zdali by vláda měla prosazovat obecné dobro tím, že nashromáždí společné bohatství (ve formě daní), aby tak zajistila infrastrukturu přístupnou všem. Jedná se o pokrokářskou myšlenku, která je založena na tom, že každý jsme, a měli bychom být, závislý jeden na druhém, že se nemůžeme, a neměli bychom, starat jen každý o sebe.

Nebo by měla vláda spíše ještě vehementněji podporovat privatizaci, a stavět tak na konzervativní myšlence, že každý je na světě, a měl by být, jen sám za sebe?

Dalším aspektem je role institucí. Instituce (například společnosti) jsou v přeneseném slova smyslu vnímány jako lidé. Která z lidských práv by měla být zajištěna společností?

Společnosti se v ostatních ohledech chovají jako jednotlivé vlády – řídí mnoho aspektů v životě lidí, ale s tím rozdílem, že na rozdíl od vlády nenesou žádnou zodpovědnost. Lze tedy hovořit v tomto případě o demokracii?

Jak vypadá vlastně taková sebevláda? Všeobecně platí, že zřízení opírající se o myšlenku sebevlády by mělo zajistit udržování pořádku, vytvářet blahobyt a vést záznamy o způsobu vládnutí. Jedná se o pořádek, který je řízen zákony, či jde o pořádek, za kterým stojí spolupráce, zodpovědnost a důvěra? Dá se prosperita měřit množstvím aktiv, která vlastní ti nejbohatší, či majetkem rozděleným mezi jednotlivé příjmové skupiny? Má být způsob vlády veřejnosti zpřístupněn, či utajen? Mají být vládní spisy volně přístupné, či nikoliv?

Konečně, do jaké míry je vláda Spojených států propojená s ostatními vládami a s jednotlivými lidmi po celém světě? Považuje se ona sama za součást světové společnosti, či za někoho, kdo svět řídí? Snaží se o to, aby ty formy svobody, které platí pro americký lid, byly platné i pro ostatní lidi na světě?

Nyní by mělo být zřejmé, že existuje nesporné pojetí prosté politické svobody, které obsahuje propracovanou logiku a velké množství příliš zjednodušených doprovodných pojetí. Zároveň by mělo být srozumitelné, že každé z těchto doprovodných pojetí je vysoce sporné.

VŠUDYPŘÍTOMNOST SVOBODY

Závěrem bych chtěl říci, že existuje všeobecná shoda ohledně jiných stěžejních myšlenek a jejich spojitosti s pojetím svobody – alespoň jsou-li vyjádřeny v tom nesporném slova smyslu.

- *Demokracie* je svoboda národa vládnout si sám.
- *Příležitost* je svoboda plně se účastnit života v občanské společnosti – vydělávat si na živobytí prostřednictvím práce, být zapojen do občanských organizací, kandidovat do veřejného úřadu, mít přístup k veřejným ubytovacím zařízením, získat vzdělání, mít příležitost životní seberealizace.
- *Rovnost* vyžaduje svobodu pro všechny.
- *Spravedlivost* znamená stejnou míru svobody pro všechny.
- *Vzdělání* poskytuje informace nezbytné pro udržení svobody a také schopnost takovýchto informací nabýt.
- *Zdraví* zabraňuje, aby nemoci a ostatní tělesná poškození omezovaly svobodu člověka.

- *Svoboda tisku* poskytuje volný přístup k informacím, které jsou nezbytné pro zachování svobody.
- *Svobodný trh* by měl poskytnout lidem svobodu, kterou potřebují k tomu, aby se mohli podílet na obchodní činnosti a vydělat si na živobytí.
- *Náboženská svoboda* nám umožňuje, abychom nemuseli být pod nadvládou církve a abychom mohli zcela svobodně vyznávat jakékoliv náboženství, popřípadě abychom mohli být bezvěrci.
- *Civilní kontrola armády* zabraňuje vojenské vládě.
- *Akademická svoboda* umožňuje svobodně bádát.
- *Osobní svoboda* vymezuje oblast „osobního života“, kde jednotlivci jsou nezávislí na daném státu, ve kterém žijí, a kde jim tento stát nemůže zabraňovat v dosahování jejich cílů.

Nyní je zcela jasné, proč je myšlenka svobody pro americkou společnost tak podstatná: leží ve středu všech ostatních důležitých myšlenek.

Avšak každý z uvedených příkladů může být zároveň sporný. Co to znamená nemuset být pod nadvládou církve, nemuset mít vojenskou vládu? Co se myslí tím mít možnost vést osobní život, aniž by nám do něj zasahovala vláda? V každém z těchto případů se názory pokrokářů a radikálních konzervativců na to, co se rozumí pojmem svoboda, podstatně liší.

POTLAČOVÁNÍ SVOBODY

Důležitý aspekt logiky svobody tvoří otázka toho, co se rozumí porušováním svobody. Člověk neustále slýchává fráze jako „hrozby pro svobodu“, „útoky proti svobodě“, „obhajoba svobody“, „dosažení svobody“, „šíření svobody“, „upevňování svobody“, „ztráta svobody“, „odebrání svobody“, „získání svobody“, „znovuzískání svobody“, „odepření svobody“. V souvislosti s tím se vynořují myšlenky utiskování, diktátorství, tyranie, utlačování a otroctví. Jak se myšlenky vyjádřené ve výše zmíněných frázích účastní základní logiky svobody?

Co znamená např. hrozba pro svobodu? Může se jednat o hrozbu nátlaku, újmy, bezpráví či může jít o ohrožení bezpečí, majetku, práv, právního řádu či toho, co tvoří přírodní meze soutěže či přírody. Na hrozbu se také můžeme dívat jako na něco, co ohrožuje některý z již zmíněných aspektů, které jsou úzce spjaty s myšlenkou svobody. Máme na mysli demokracii, příležitost, spravedlivost, rovnost, vzdělání, zdraví, svobodu tisku, svobodný trh,

civilně kontrolovanou armádu, akademickou svobodu, náboženskou svobodu a osobní svobodu.

Ve spojitosti s touto knihou je však nejdůležitější to, že ohrožení svobodné vůle (vnucování nebezpečného světónázoru bez povědomí veřejnosti) je hrozbou pro svobodu. Ohrožení svobodné vůle představuje pro svobodu tu vůbec nejhorší hrozbu.

Propracovali jsme se až k logice prosté, nesporné svobody. Tato logika zpřesňuje vzájemné působení mezi nespornou formou svobody a nespornými obdobami všech myšlenek, které nám umožňují pochopit, co je to prostá svoboda. Těmito myšlenkami jsou: újma, nátlak, majetek, práva, základní lidská práva, spravedlnost, zákon, příroda, soutěž, demokracie, příležitost a spravedlivost.

Jak jsme již poznali, všechny výše zmíněné koncepty jsou sporné. Avšak jejich spornost nabývá systematického uspořádání, opírajícího se o světónázory konzervativců a pokrokářů, které, jak zjistíme později, jsou založeny na dvou zcela odlišných představách toho, co je to rodina.

3. Překladatelská analýza originálu

Text George Lakoffa je možno označit za popularizačně-naučný. Distinktivním aspektem celého textu je abstraktní charakter lexika, který souvisí s tím, že text se zabývá abstraktními záležitostmi. Již zmíněné pojetí svobody je totiž propojeno s dalšími, neméně abstraktními otázkami, jako jsou demokracie, újma, bezpečí, nátlak, základní lidská práva atd. Tak se čtenáři nabízí široké spektrum politických, sociálních, psychologických a právnických pojmů, které všechny nakonec směřují k jednomu cíli, totiž vytvořit celistvý obraz poskytující náhled na myšlenku svobody. Tím se rýsuje i funkce textu, kterou lze klasifikovat jako informativní, ale zároveň převládá i funkce apelativní, která zde však není zastoupena v tom explicitním slova smyslu, tedy ve formě výzvy, ale implicitně, a to tím způsobem, že apeluje na čtenáře, aby nad získanými poznatky dále a hlouběji přemýšlel a aby k nim zaujal stanovisko dle svého vlastního politického a morálního smýšlení. Text má tedy poskytnout čtenáři poznatky, které se nakonec propojí s tím, co on sám již o daném tématu ví. Důležitou roli zde tedy hrají znalost světa a čtenářské presupozice, které předpokládají, že čtenářem bude někdo, kdo dosahuje v oblastech, kterými se kniha zabývá, určitého stupně znalostí. Avšak nejedná se o text ryze odborný, který by se vyznačoval velkým množstvím vysoce odborných termínů. Na druhou stranu již zmíněná vysoká míra abstraktnosti činí text náročným na vizualizaci dané skutečnosti či myšlenky, což je relevantní spíše pro překladatele než samotného čtenáře. Text se vyznačuje i přítomností výrazů, které stylem odpovídají spíše výrazům nepřiliš formálním (příklad bude uveden později). Pro ilustraci myšlenek, které autor rozvádí, uvádí příklady, ve kterých využívá osobní zájmeno *you*:

„**You** may have it [meaning money] in hand, but **you** owe some to **your** country“
(str. 43 originálu).

Užití zájmena *you* má svá opodstatnění. Jedná se totiž o text psaný americkou angličtinou, kde úzus užívání tohoto zájmena v popularizačně-naučných textech, tedy v textu zde diskutovaném, je plně ustálen. Generický charakter zájmena *you* však není jedinou jeho funkcí. Autor jeho užitím navazuje zároveň kontakt se čtenářem a snaží se mu přiblížit, a do jisté míry tím tak i odlehčuje obsaženou abstraktnost myšlenek, jak je možno pozorovat třeba i v následujícím úryvku:

„**Take** the issue of taxes. Conservatives say, "It's **your** money. The government want to take it away "" (str. 43 originálu).

Sloveso *take* ve formě imperativu tu má tedy jasně funkci fatickou. Věta *It's your money* je uvozena uvozovkami, čímž tak autor autenticky prezentuje, jaký postoj k dané problematice zaujímají konzervativci. Navíc, budeme-li vycházet z charakteristiky politického jazyka, kterou nám nabízí Newmark, když tvrdí, že „obecně v politickém jazyce označuje zájmeno *we* („my“) politickou skupinu, která přednáší určitou politickou řeč, zájmeno *you* („vy“) se vztahuje na veřejnost a zájmeno *they* („oni“) má pak referenci směrem k opozici, byrokracii, těm, kteří mají moc [...]“ (Newmark 1991: 156, vlastní překlad), je možno říci, že se tu setkáváme do jisté míry s formou politického stylu. Avšak nejde o politický jazyk autorův, nýbrž o jazyk, který, jak již bylo řečeno, užívají konzervativci. Jelikož konzervativci ztělesňují určitou ideologii a chtějí, aby měli podporu v řadách svých příznivců, musejí se obracet k široké veřejnosti. Užití posesivního zájmena *you* tak podle Newmarkovy definice opravdu označuje veřejnost. Rozdílem je tu však to, že v našem případě se nesetkáváme s žádným formálním *we*, které by označovalo danou politickou či ideologickou skupinu. Autor namísto toho užívá citát, takže píše *conservatives say*, z čehož je ovšem zřejmé, že sémantický charakter propozice původní, tedy v přímé řeči, by byl *we say*, kde *we* by se opět vztahovalo ke *conservatives*, tedy k ideologické skupině. Dále tu není žádné *they*, ovšem opět jen po formální stránce. Reference je však zastoupena v *the government*, které tak podle Newmarka označuje *bureaucracy*. Všechna tři hlediska tedy nakonec splňují kritéria Newmarkovi definice.

Text nabízí i pozoruhodné rétorické figury, jichž autor užívá, zejména na úrovni syntaktické, tedy na rovině schémat. Následující úryvek obsahuje množství nejrůznějších schémat:

„Characterizing the **uncontested** version of the most central – yet the most **contested** – concept in our national life is an achievement. **Avoiding contestation** often means **leaving** details vague and unspecified and **avoiding** the hard cases. For example, the idea of simple political freedom involves the idea of harm, as in freedom from **harm**. But **harm** itself is a contested concept“ (str. 39 originálu).

Slova *uncontested* a *contested* tvoří antitezi a polyptoton. Polyptoton je dále rozvit, když se k těmto dvěma slovům přidá i slovo *contestation*. V případě slov *avoiding*, *leaving* a znovu

zopakovaného slova *avoiding* jde o homoioteleuton. Mezi prvním slovem *avoiding* a druhým slovem *avoiding* pak vzniká epanalepse. V celém souvětí *Avoiding contestation often means leaving details vague and unspecified and avoiding the hard cases* by bylo možné hovořit o parisonu či isocolonu, avšak jednalo by se o nepříliš zřetelný případ. Spíše než o rétorické figuře by bylo na místě hovořit o nutnosti užití stejné syntaktické struktury z důvodů gramatických, zejména hovoříme-li o těch participiálních konstrukcích, které následují po slovese *means*. Sloveso *to mean* totiž vyžaduje, aby po něm následující sloveso ve funkci syntaktického substantiva bylo tvořeno participiální konstrukcí. Vzájemné postavení prvního a druhého slova *harm* nám nabízí rétorickou figuru nazvanou anadiplosis.

Bylo-li řečeno, že ve výše citované ukázce jsme se setkali s poněkud slabším příkladem užití rétorické figury nazvané parison či rétorické figury isocolon (oba termíny se mnohdy zaměňují, jelikož je mezi nimi jen nepatrná distinkce, avšak v určitých případech je nutno mezi oběma schémata činit rozdíl), pak v následujícím úryvku je užit parison ze zcela záměrných důvodů stylistických:

„Competitions are governed by rules. *If you are free to enter the competition, there is no abridgment of freedom. If you lose or are eliminated on the basis of the rules, there is no abridgment of freedom.* Intelligent design was free to enter the competition for a scientific theory of how human beings got here. It does not follow the rules defined by the scientific method and has been eliminated. **There is no abridgment of freedom**“ (str. 57 originálu).

V případě souvětí *If you are free to enter the competition, there is no abridgment of freedom* a souvětí *If you lose or are eliminated on the basis of the rules, there is no abridgment of freedom* je možno hovořit o rétorické figuře parison, ale i o isocolonu. Záleží pouze na úhlu pohledu. Zde vidíme, že v tomto případě je lepší mezi oběma rétorickými figurami činit rozdíl, a to především srovnáváme-li začátky obou souvětí, tedy *If you are free* a *If you lose*, kde spíše než o isocolon jde o parison, jelikož se jedná o užití pouze podobných gramatických struktur, a nikoliv o užití identické gramatické struktury, jako je tomu v případě isocolonu. Ten se naopak nachází ve druhé části obou souvětí, v opakujícím se *there is no abridgment of freedom*. Tato věta se nakonec ve výše zmíněném úryvku opakuje celkem třikrát, a tvoří tak další rétorickou figuru zvanou epifora. V tomto úryvku je však další zajímavostí již zmíněný aspekt prolínání formálního a neformálního lexika. Neformální *of how human beings got there* oproti formálnímu *defined by the scientific method and has been eliminated*.

Autor rovněž využívá rétorických otázek, a to v hojném množství, jak může být ilustrováno na následujícím úryvku:

„Does this upset the balance of power? Is a judiciary independent **if** a majority of judges are chosen to fit a single political ideology? Is the freedom of a “free market“ enhanced or abridged by government regulation, progressive taxation, class action lawsuits, unions, business-supplied health insurance? Is the air force civilian controlled **when** the air force academy is controlled by fundamentalist Christians and **when** the high-ranking military officers are largely conservatives? Is the press free when there is massive media consolidation, **when** there is little competition among major media outlets, and **when** control of major media organizations is in the hands of radical conservatives? Is there freedom of religion **when** fundamentalist evangelicals have gained the power to rewrite the laws of the land and impose their religious beliefs on the nation?

In addition, there are the contributions of government to freedom, both freedom from and freedom to. Freedom from harm involves protection. Everyone agrees that government should provide protection. But what is protection to mean? Is it military protection, police protection, disaster protection, protection from illness, protection from financial disaster? Is freedom from want included?“ (str. 59 originálu).

Jak je vidět, jde o dlouhý řetězec rétorických otázek, které se vyskytují na poměrně malém úseku textu. Navíc je tu souvislost s již zmíněným charakterem apelativnosti. Autor zde však v mnoha případech apeluje na čtenáře tím způsobem, aby všechny zmíněné abstraktní myšlenky vztáhnul na úzce omezenou okolnost, která určuje, zdali můžeme hovořit o případné realizaci určité pozitivní a demokratické abstraktní myšlenky, či nikoliv. Například lze hovořit o tom, že bude realizována myšlenka náboženské svobody, vezmeme-li v potaz skutečnost, že „fundamentalističtí evangelíci získali pravomoc upravovat zákony, a vnucují tak svoji náboženskou ideologii ostatním občanům Spojených států amerických?“ (str. 24 překladu). Zajímavostí některých rétorických otázek je, že se nejedná o rétorické otázky v pravém slova smyslu, tedy v tom smyslu, že by (jako každá správná rétorická otázka) neměly poskytovat odpověď. Po formální stránce odpověď sice přítomna není, avšak jdeme-li do hloubkové struktury, zjistíme, že odpověď implikují. Pakliže se čtenář nad příslušnými rétorickými otázkami zamyslí, na spoustu z nich pravděpodobně odpoví negativně. To je také

záměrem autora. Celá část tak nabývá persuzivního charakteru. Autor tak odkrývá, ač implicitně, svůj názor a snaží se ho podsunout (avšak myšleno ne v negativním slova smyslu) čtenáři. Avšak je možné, že i toto je do jisté míry diskutabilní a autor se opravdu jen snaží o řetězec rétorických otázek bez poskytnutí předem implikované odpovědi. Odpovědí na tuto diskuzi nám budiž opět rétorická otázka: jedná se o pravé rétorické otázky, či nikoliv? Odpověď leží opět na čtenáři.

Po syntaktické stránce je text charakteristický přítomností převážně subordinačních spojení, jako např.:

„In our system of justice, the jury that decides the case must be able to exercise free will, tempered by reason and good judgement, which are to be checked by the other jurors“ (str. 48 originálu).

V textu jsou i pasáže, které se vyznačují četnými parentezemi:

„In addition, through imprisonment (**the taking of freedom**), it can remove from society, **at least for a time**, those who have taken freedom from others both literally (**through assault, rape, murder**) as well as metaphorically, that is, those who have caused harm, imposed coercion, or taken property“ (str. 48 originálu).

Zde parenteze oddělené z obou stran závorkami mají funkci dovysvětlit či zpřesnit předchozí informaci a parenteze *at least for a time*, která je oddělena z obou stran čárkami, má funkci zpřesňující, do jisté míry však spíše pouze komentující.

Jak může být patrné z uvedených příkladů, text George Lakoffa se po lexikální, syntaktické i stylistické stránce vyznačuje velice pozoruhodnými a heterogenními prvky. Je rovněž důležité zmínit, že kladou-li si Crystal a David otázku, zda je „neosobní charakter žádoucím rysem pro angličtinu v ryze odborném diskurzu [*scientific English*]“ (Crystal & Davy 1998: 252, vlastní překlad), pak v našem případě je rozhodně na místě říci, že text George Lakoffa neosobní rozhodně není, ba naopak. Vyznačuje se prvky osobními, což má za následek zároveň i do jisté míry již zmíněnou persuzivnost. To je však pochopitelné, jelikož se nejedná o čistě odborný text, nýbrž o text popularizačně-naučný s cílem dovést příjemce k zamyšlení, avšak prostřednictvím autorova vlastního názoru.

4. Typologie překladatelských problémů

Z překladatelského hlediska byl na textu nejobtížnější především převod abstraktního lexika. Zmínili jsme-li Newmarka a jeho definici politického jazyka v předchozí kapitole, podívejme se nyní na jeho přístup k politickému jazyku z hlediska translatického. Newmark tvrdí, že „hlavním jádrem politického jazyka jsou abstraktní [...] termíny [,] které se však paradoxně jeví jako lehce přeložitelné[.] Slova jako *capitalism*, *socialism*, *democracy*, *revolution* a *collective* mají tendenci vypadat stejně alespoň v rámci většiny evropských jazyků a postačí jen provést malou sufixální změnu“ (Newmark 1991: 147). Dále prohlašuje, že podle něj pojmy jako jsou *věda*, *sport* a *vzdělání* implikují spojitost s politikou. Nejdůležitější však je, že podle jeho názoru jsou „politické koncepty částečně kulturně vázány [...][,] podmíněny historicky a jako všechny koncepty jsou jen abstrakty, a to i přes veškerou snahu zkonkretizovat je“ (Newmark 1991: 149). Newmarkův translatický přístup k politickému jazyku lze však aplikovat nejen na oblast jazyka politického, ale i na námi diskutovaný text. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, vyznačuje se text George Lakoffa výraznou přítomností abstraktního lexika, které Newmark charakterizuje jako lexikum spadající do oblasti politické či mající politické konotace. Takovými slovy jsou *democracy*, *freedom*, *education*, ale i jiná, mnohem obtížnější slova na převod. Právě (ne)problematikou převodu tohoto lexika se budou zabývat následující řádky.

Vezmeme-li v úvahu např. anglický pojem *democracy* (demokracie), tvrdí Newmark, že „[demokracie] na Západě převážně implikuje pravidelné, svobodné a řádné volby, které nabízejí všem, vyjma nezletilým a nezpůsobilým, skutečnou možnost, jak si zvolit někoho prostřednictvím výběru [.] [Naproti tomu] na Východě [...] je ostrá hranice mezi *bourgeois democracy* (buržoazní demokracií) a *socialist democracy* (sociální demokracií), což by hrubě odpovídalo *political democracy* (politické demokracii) a *economic democracy* (ekonomické demokracii)“ (Newmark 1991: 149). Dále Newmark pokračuje a prohlašuje, že „překladatel, samozřejmě, přeloží internacionalismus *democracy* jako *demokracie*, ale měl by, i přesto že se jedná o pojem do jisté míry subjektivní [Newmark užívá termín *value-laden*], [...] se snažit zachovat hodnotové jádro celého pojmu [Newmark užívá termín *core-value*]“ (Newmark 1991: 149). Podle Newmarka byl měl zároveň překladatel, přistupuje-li k pojmu, jakým je *demokracie*, mít na paměti i kulturní rozdíl mezi Východem a Západem. Zatímco na Západě jsou zdůrazňována především politická práva a zákonná práva (svoboda projevu (*free expression*), bezpečí (*security*) a možnost volby (*choice*)), tak na Východě je kladen důraz převážně na ekonomická práva (práce, zdraví, vzdělání) (Newmark 1991: 150). Je však nutno

poznámenat, že Newmarkova distinkce vychází ze stavu, který panoval před politickými změnami, které později na Východě proběhly.

V textu George Lakoffa je slovo *democracy* použito několikrát, což je pochopitelné, vzhledem k tomu, že tématem je pojetí svobody. Přeloženo bylo pochopitelně českým ekvivalentem *demokracie*. Toto řešení v sobě neskrývá žádnou obtíž, jelikož je překlad určen českému čtenáři. Země českého čtenáře se z geografického hlediska nachází ve střední Evropě a po ideologické stránce panuje v zemi rovněž „střední“, myšleno vyrovnané, politické smýšlení, tedy na pomezí mezi pravicí a levicí. Ekvivalent *demokracie* se tak nabízí nejen z jednoduchých důvodů formálních, ale i proto, že uvědomí-li si český čtenář jeho konotace a vztáhne-li pojem *demokracie* k otázkám, kterými se zabývá (či alespoň zabývat měla) česká vláda, zjistí, že výsledkem jsou konotace, které obsahují ono Newmarkovo *core-value*, a to v tom smyslu, že jsou zastoupeny obě z již zmíněných představ o demokracii, tedy jak Západní, tak Východní.

Následující úryvek nám může ilustrovat, jakým způsobem dochází k již zmiňované skutečnosti, že ačkoliv text George Lakoffa pojednává o svobodě v americkém kontextu, je pro českého čtenáře v mnoha ohledech snadné americké pojetí svobody a jiné myšlenky s tím související, tak, jak jsou prezentovány Lakoffem, vztáhnout i na svou kulturu. Třebaže jsme hovořili o problematice konotačního významu anglického *democracy* a o adekvátním převodu tohoto slova do češtiny, musíme mít na paměti, že překladatel by především měl analyzovat hloubkovou strukturu. V našem případě jde tedy především o skutečnost, že ačkoliv následující úryvek nebude formálně a explicitně obsahovat slovo *democracy*, analýzou sémantického a konotačního charakteru celé propozice dospějeme k zjištění, že myšlenka demokracie je zde obsažena. Navíc velice důležitým momentem v úryvku je charakteristický a nám již dobře známý řetězec rétorických otázek:

„Finally, how does **our national government** [meaning the U.S Government] relate to other governments and to individual people around the world? Does it see itself as part of a world community or as running the world? Does it promote the same freedoms for others around the world as for us?“ (str. 60 originálu).

Úryvek pochází z části, ve které se Lakoff zabývá pojetím svobody v užším slova smyslu, a sice problematikou prosté politické svobody (pro toto užívá termín *simple political freedom*). Autor pokládá otázky k zamyšlení, které apelují na čtenáře, aby zhodnotil přístup vlády Spojených států k otázce svobody, zejména k otázce prosté politické svobody (avšak

jak již bylo výše zmíněno, jde i o myšlenku demokracie) v kontextu celosvětovém. Původním čtenářem je samozřejmě občan Spojených států, avšak vezmeme-li v potaz, že se zde zabýváme překladem do češtiny, musíme mít na mysli tedy hlavně příjemce českého. Tak se dostáváme do již zmíněné situace, kdy se otázka svobody stává relevantní nejen pro původní americký kontext, ale nabývá všeobecného, celosvětového charakteru. Vztáhneme-li pak otázku prosté politické svobody, stejně tak jako otázku jiných forem svobody, konkrétněji na českého příjemce, dochází, z výše zmiňovaných důvodů, ke snadnému ztotožnění se českého čtenáře s těmito abstraktními myšlenkami. Aby tato situace mohla nastat, je nutno přistoupit v tomto úryvku k nejdůležitějšímu aspektu celého převodu a tím je náhrada anglického posesivního zájmena *our* v kombinaci s adjektivním premodifikátorem *national* a jmennou frází *government*, tedy náhrada celé rozvité jmenné fráze *our national government* českou jmennou frází postmodifikovanou přívlastkem *vláda Spojených států*. Zatímco pro americké občany by přívlastňovací zájmeno *our* zdůraznilo aspekt ztotožnění se, pro českého čtenáře by bylo poněkud nesmyslné, abychom překládali anglické *our national government* českým ekvivalentem *naše vláda* či jej uzpůsobili a nahradili jej *vláda České republiky*. Pro plné ztotožnění se s myšlenkou svobody a jinými s ní spojenými tématy by sice tyto ekvivalenty byly v určitém kontextu vhodné, avšak to by celý přeložený text musel být naturalizován, tedy v našem případě převeden do prostředí českého. Avšak to v případě textu George Lakoffa není záhodno, jelikož se zde pojednává primárně o otázce amerického pojetí svobody.

Zde se odehrává možné ztotožnění se českého čtenáře jednak s pojetím svobody v americkém kontextu, jednak s myšlenkou svobody jako něčeho všeobecně platného, a tím pádem ji tedy můžeme vztáhnout i na českou kulturu. Ztotožnění se českého čtenáře s tématem se tedy odehrává nikoliv na úrovni uzpůsobení textu českým kulturním konvencím, ale zachováním jasné distinkce mezi tím, co je myšleno pouze v rámci amerického kontextu, a slovo „pouze“ je zde obzvláště důležité, a tím, co je možno chápat všeobecně, tedy v případě převodu do češtiny, co lze vztáhnout na českou kulturu. Těmto skutečnostem také byla podřízena metoda překladu a jednotlivá překladatelská řešení. Takových příkladů je v textu několik, jmenujme alespoň některé z nich. První příklad tvoří následující úryvek:

„Conservatives counter that, without such punishment, **our** entire system of morality would break down“ (str. originálu 49).

Odpovídající překlad:

„Naproti tomu se konzervativci domnívají, že bez takovéto formy trestu by se celý **americký** systém morálky zhroutil“ (str. 16 překladu).

V tomto případě bylo při převodu do češtiny nutno dbát na to, že se jedná o skutečnost, která se jasně pojí pouze s americkým kontextem. Z tohoto důvodu bylo nutno v českém překladu doplnit adjektivum *americký*, aby mohl český čtenář úryvek správně pochopit.

Oproti tomu následující příklad je důkazem toho, že na danou skutečnost se nemusí nazírat jen ve spojitosti s americkým kontextem, ale může být chápána i všeobecně, tedy lze ji převést tak, aby se s ní ztotožnil i český čtenář:

„The link between freedom and human nature brings up the question of inalienable rights – human rights, rights that **we** have via **our** human nature and that cannot be given up or taken away, since **we are and remain** human beings“ (str. 45 originálu).

Odpovídající překlad:

„Spojitost mezi svobodou a lidskou přirozeností s sebou přináší i otázku nezcizitelných práv – základních lidských práv, tedy práv, která **vlastníme** jen díky **své** lidské přirozenosti. Těchto práv není možno se vzdát ani nemohou být odebrána, jelikož každý **jsme** a **zůstaneme** člověkem“ (str. 13 překladu).

V tomto případě nejde jen o otázku lidské přirozenosti vztahující se na občany Spojených států, nýbrž celá myšlenka zde obsažená je aplikovatelná na všechny demokraticky smýšlející kultury, tím pádem ji snadno přijme i kultura česká. Z toho také vyplývá převod do češtiny: reference k první osobě čísla množného, která je v originálu, byla do češtiny přeložena ekvivalentem majícím rovněž stejnou referenci, tím pádem byl zachován charakter všeobecnosti.

Nyní se ještě vraťme k otázce, jak překládat abstraktní lexikum obsažené v textu. Překladatelský přístup k diskutovanému slovu *democracy* lze, jak jsme již poznali, vztáhnout samozřejmě i na ostatní abstraktní slova v textu obsažená.

Nejčastěji se opakujícím slovem v celém textu je pochopitelně anglické slovo *freedom*, popřípadě adjektivum *free* a samozřejmě kolokace s tím související, jako *academic freedom*,

personal freedom, free press, free market atd. S tímto stěžejním slovem, nebo lépe řečeno myšlenkou, jsou spojeny i další abstraktní pojmy, které jsou v textu zmíněny a o kterých je pojednáváno. Jde o pojmy jako *harm, coercion, property, rights, human rights, justice, law, fairness, opportunity, equality, self-government, competition, security, education, health, faith* a *belief*. Opět je lze najít, jak se vyskytují ve spojení s jinými slovy, či dokonce vytvářejí slovní spojení mezi sebou navzájem, jako v případě pojmu *freedom from harm*. Skutečnost, že tato slova vytvářejí další slovní spojení a objevují se v různých kontextech, s sebou přináší i translátologické problémy, které je třeba řešit při převodu do češtiny, a to především na rovině konotační a kolokační. Z těchto důvodů a kvůli již zmíněné abstraktnosti byly v překladu zachovány i původní anglické výrazy, a to při první zmínce daného slova, později pochopitelně byly užity již příslušné české ekvivalenty. Například:

„V první části se budeme věnovat logice narušování svobody. Zde bude řeč o újmě (**harm**), nátlaku (**coercion**), bezpečí (**security**), majetku (**property**), právech (**rights**), spravedlnosti (**justice**), právním uspořádáním (**order of law**), právních normách (**rule of law**), spravedlivosti (**fairness**) a rovnosti (**equality**)“ (str. 7 překladu).

Asi největší problém představoval převod slov *self-government* a *nature*. Samozřejmě že je třeba dané slovo vztáhnout ke kontextu, avšak v určitých situacích bylo třeba jít ještě hlouběji. Podíváme-li se totiž na případné české ekvivalenty slova *self-government*, nabízejí se nám možnosti jako *samospráva, autonomie*, tedy termíny použitelné spíše v kontextu politickém, dále pak *sebevláda, sebeovládání, sebourčení*, tedy termíny spíše psychologické, přičemž termín *sebevláda* může být použit i v kontextu politickém. Nakonec také možnost *sebevláda* byla zvolena jako překladatelské řešení. Problematické však bylo, že pojem *self-government* je užit jak v kontextu sociálně-psychologickém, tak v kontextu politickém. Jelikož se však jedná o termín, ke kterému se později vztahují další myšlenky a který se v průběhu textu opakuje, bylo tedy na místě užit jeden český ekvivalent pro všechny případy, aby tak bylo dosaženo jisté konzistentnosti. Avšak je třeba zmínit, že ne vždy bylo v překladu užito jednoho českého ekvivalentu za určitý výraz původní. Například v případě anglického *harm* bylo v jednom případě namísto po celý text jinak konzistentního českého ekvivalentu *újma* užito ekvivalentu *násilí*, a to v následujícím případě:

„It [meaning the death penalty] increases the amount of **harm** done in the world without preventing any“ (str. 49 originálu).

„Jen dále prohlubuje [myšleno trest smrti] **násilí**, ke kterému ve světě dochází, místo toho, aby by mu zabraňoval“ (str. 16 překladu).

Zde bylo přihlédnuto ke kolokační, konotační, sémantické a kontextové rovině v českém jazyce. Z těchto důvodů se zdál být ekvivalent *násilí* v tomto případě lepší variantou než ekvivalent *újma*.

Podobného způsobu bylo v mnoha případech užito i v případě anglického *freedom*, resp. adjektiva *free*. Možné české ekvivalenty jako *svoboda*, *svobodný* či *volný* (v potaz byly brány pouze ekvivalenty případně se hodící do kontextu, ostatní české protějšky těchto anglických slov jsme proto neuváděli) se totiž ne vždy hodily pro překlad. Jako příklad nám může posloužit následující úryvek:

„Your **freedom** does not make you **free** to enslave other people, or to grab them and tie them up, or to keep them from earning a living, or to keep them from speaking **freely or freely** associating with others“ (str. 40–41 originálu).

Odpovídající překlad:

„**Svoboda** vám neumožňuje **svévolně** si podrobit jiné lidi či je popadnout a spoutat je, bránit jim ve výdělku na živobytí či jim zamezit **svobodně** projevovat názory a stýkat se s ostatními“ (str. 8 překladu).

Zde anglické *freedom* nečinilo žádné problémy a bylo přeloženo českým *svoboda*. Avšak poprvé se na scéně objevuje i adjektivum *free*, pro které bylo užito českého adverbium *svévolně*. Důvodem byla jednak snaha o stylistickou různorodost, jednak, a to především, bylo bráno v potaz kolokační hledisko. Kolokace *svévolně si podrobit* byla vnímána jako vhodnější varianta než případný ekvivalent *svobodně si podrobit*. Navíc české adverbium *svévolně* se hodí do kontextu, jelikož svým denotačním i konotačním charakterem vyjadřuje myšlenku svobody. Když někdo činí něco svévolně, znamená to, že je volný, svobodný, není mu v ničem bráněno. Navíc slovo *svévolně* v sobě obsahuje i kořen *-voln-*, tedy volnost je zde vyjádřena explicitně i po formální stránce. Za zmínku rovněž stojí i fakt, že za anglické

adjektivum nebylo užito ekvivalentu ve formě českého adjektiva, ale adverbia, jelikož si to vyžádala česká větná struktura. V případě anglického adverbia *freely* však byl již zvolen ekvivalent ve formě českého adverbia *svobodně*, ale na rozdíl od originálu, kde dvě anglická *freely* následují hned po sobě, se v překladu ekvivalent *svobodně* objevil pouze jednou. Důvodem bylo, že případné užití českého adverbia *svobodně* dvakrát po sobě by mělo za následek jistou míru redundance, což by stylisticky nepůsobilo zrovna nejlépe. Adverbium *svobodně* se však, ač vyjádřené pouze jednou, vztahuje jak k *projevovat názory*, tak k *stýkat se s ostatními*, čili k oběma větným členům, tedy význam originálu zůstal zachován.

Jiný problém skýtal překlad anglického slova *freedom* v následujícím úryvku:

„In addition, there are the contributions of government to freedom, both **freedom from** and **freedom to**. Freedom from involves protection. [...] Freedom to involves access [...]“ (str. 59 originálu).

Hlavní problém v tomto případě nespočívá v převedení anglického *freedom* do češtiny (užito bylo českého *svoboda*), ale ve vyjádření sémantického charakteru, který toto slovo poskytuje ve spojení s předložkami *from* a *to*. Máme tu tedy příklad abstraktního autosémantika ve spojení se synsémantikem. Zajímavé na celém spojení je zejména to, že i když předložky ve většině případech předcházejí substantivům, v tomto případě jsou předložky postponovány. Na tom by nebylo nic neobvyklého, jelikož v jistých případech dochází k postpozici předložek, jako například v závislé větě adjektivní vztažné ve funkci postmodifikovaného přívlastku: *the house he lives in*, kde předložka je postponována, a to z důvodů syntaktických. Avšak neobvyklé je, že zde jsou předložky *from* a *to* postponovány nikoliv z důvodů syntaktických, ale z důvodů sémantických. Na mysli máme především fakt, že ačkoliv synsémantická slova jsou ve spojení s autosémantikou blíže významově určena, zde jde o sémantické určení poněkud jiného charakteru, než bychom mohli očekávat. V běžně užívaném jazyce by se tyto předložky užily preponovaně před substantivem, jako např. ve spojení *in a house*, popř. postponovaně z důvodů syntaktických, jak už o tom byla řeč – *the house he lives in*. Avšak nenásledovaly-li by po substantivu žádné další větné členy, postpozice předložky by byla poněkud neobvyklá – např. *a house in*, což by jako celek nemělo žádnou sémantickou platnost, navíc by se jednalo o spojení gramaticky nesprávné. Toto spojení by spíše implikovalo, že je zde třeba dalšího doplnění, např. *the house in Washington*. V našem případě se však o takovouto konstrukci jedná – *freedom to* a *freedom from*. Zde však není ze sémantického ani gramatického hlediska problém, jelikož jsou tato spojení dále vysvětlena

a upřesněna. Je zajímavé, že Newmark, hovoří-li o námi již zmiňované problematice překladu abstraktních pojmenování a o zachování jejich *core-value*, sice užívá příklad identického spojení *freedom from* a *freedom to*, avšak zmiňuje odlišný přístup k myšlenkám, které tyto pojmy představují, než je tomu u Lakoffa. Kromě *core-value* Newmark hovoří o tzv. *case-partners*, tedy o složce spadající pod *case-grammar*. Pojmem *case-grammar* se rozumí především „systém lingvistické analýzy, který se zaměřuje na spojitost mezi valencí slovesa, či počtem podmětů a předmětů, a gramatickým kontextem. Systém vytvořil americký lingvista Charles J. Fillmore v roce 1968 v kontextu transformační gramatiky. Tento systém analyzuje povrchovou syntaktickou strukturu tím, že zkoumá kombinace sémantických rolí – konatel (agent), předmět (object), příjemce (benefactor), místo (location), nástroj (instrument) – které dané sloveso představuje. Například anglické sloveso *to give* vyžaduje konatele (agent – A), předmět (object – O) a příjemce (beneficiary – B), např. Jones (A) gave money (O) to the school (B).“² Newmark říká, že „doplnění těchto *case-partners* může být buď obligatorní, nepovinné, implikované, či dodatečné. Hlavními *case-partners* jsou tedy pro překladatele zejména „kdo dělá co pro koho a za jakým účelem“, avšak k tomu můžeme přidat i „kde“, „kdy“, „z jakého důvodu“, „proti čemu“ a „za jakých podmínek“. Vezmeme-li v úvahu politický koncept *freedom* (*svoboda*), pak T.D Weldon [britský filozof] poukazuje na to, že myšlenka svobody (*freedom*) na Západě všeobecně znamená *freedom from*, jako například *freedom from State interference and fear*, tedy svoboda od státního zásahu a strachu, zatímco na Východě značí myšlenka svobody *freedom to* (ve skutečnosti *obligation to*), tedy „svobodu k“ (ve skutečnosti „závazek k“), a to ve vztahu k práci a k pobírání životního minima“ (Newmark 1991: 155). Jak můžeme vidět, představuje toto pojetí jasný kontrast oproti pojetí Lakoffově. Lakoff užívá v kontextu americkém, tedy pro svět Západní, obě pojetí, tedy *freedom from* a *freedom to*, která dále zpřesňuje příklady. Pro překladatele je důležité si tedy uvědomit, které z těchto pojetí je možno vztáhnout na cílovou kulturu, pro kterou je překlad určen. V našem případě jde tedy o kulturu vnímanou českým čtenářem. V překladu bylo toto bráno v potaz a překladatelské řešení se nakonec obešlo bez jakýchkoliv vysvětlivek, jelikož počítalo s presupozicemi, že oba koncepty, *freedom from* a *freedom to*, budou pro českého čtenáře snadno vizualizovatelné, navíc když jsou doplněny o příklady v textu, které je konkretizují. Výsledkem byl tedy překlad:

² „Case Grammar.“ informace dostupné k 30.7. 2010. <http://en.wikipedia.org/wiki/Case_grammar>, vlastní překlad.

„Kromě toho je třeba také zmínit přínos vlády k myšlence svobody, a to jak ve smyslu tzv. **svobody „od něčeho“**, tak i tzv. **svobody „k něčemu“**. Svobodou „od něčeho“ se rozumí ochrana. [...] Svobodou „k něčemu“ se rozumí poskytnutí přístupu k něčemu [...]“ (str. 24 překladu).

Co se týče hloubkové struktury, byly tedy obě myšlenky v překladu ponechány, avšak do jisté míry se změnila formální stránka jejich českých ekvivalentů. Českým ekvivalentem pro anglické *freedom from* netvořil kalk *svoboda od*, ale *svoboda od něčeho*, podobně i *freedom to* bylo přeloženo jako *svoboda k něčemu*. Důvodem byla skutečnost, že řešení *svoboda od* a *svoboda k* by po jazykové stránce nebyla příliš vhodná, zejména ze stylistických důvodů, pomineme-li důvody gramatické. Kromě toho, zatímco anglické pojmy *freedom from* a *freedom to* jsou v anglickém originálu zakomponovány do větné stavby bez jakýchkoliv dalších úprav, jejich české protějšky si vyžádaly úpravu ve formě uvozovek. Jak je patrné, do uvozovek však nebyly dány celé pojmy, ale pouze ty části obsahující předložku a neurčité zájmeno *něco* v příslušném pádě. Uvozovky tak umožňují pojmenovat dané koncepty formálními prostředky, které by jinak bez uvození nepůsobily v češtině stylisticky zrovna nejlépe.

Newmark se otázkou *case-partners* zabývá i ve vztahu k jiným slovům, která se rovněž vyskytují v textu George Lakoffa. Těmito slovy jsou *equality*, *safety*, *security* a *justice*. Newmark říká, že „i ostatní obecné termíny [myšleno jiné než již probírané *freedom*] musí být vymezeny pomocí *case-partners*[.] [N]apř. Orwellovo *equality* [tedy *rovnost*] je dále zpřesněno „*some animals are more equal than others*“ [tedy *některá zvířata jsou si rovnější*]. [Slovo] *justice* [tedy *spravedlnost*] se ptá na *justice for who* [tedy *spravedlnost vztahující se ke komu*] a termíny jako *social justice*, *economic justice* a *political justice* mohou mít každý zcela odlišné *case-partners*, ačkoliv se všech termínů užívá zcela samostatně, bez dalšího vymezení“ (Newmark 1991: 155). V Lakoffově textu se anglické slovo *justice* vyskytuje mnohokrát. Na začátku je užito jako samostatný termín, stejně jako ostatní abstraktní pojmy, a překladatel si tedy musí počkat, jaké *case-partners* nakonec v textu objeví. Později tedy vyvstane před překladatelem kontext, ve kterém jsou termíny dále specifikovány. Každý z těchto termínů totiž zároveň tvoří i samostatné názvy jednotlivých podkapitol. Tak tedy máme podkapitolu nazvanou *Justice*, která se zabývá myšlenkou spravedlnosti ve vztahu k myšlence svobody. Zde jsou uvedeny a dále rozebrány příklady na toto téma. Lakoff tedy charakterizuje pojem *justice* následovně:

„**Justice** is commonly understood in terms of **moral accounting**, a metaphorical system in which well-being is understood as a form of wealth, and harm as a taking of wealth. Justice, in this metaphor, is a **balancing of the moral books** – either punishment of the wrongdoer (paying one’s debt to society) or compensation of the victim by the wrongdoer (paying in recompense for the harm done)“ (str. 47 originálu).

Odpovídající překlad:

„**Spravedlnost** je obecně chápána jako jakési **morální účetnictví**. Jedná se o metaforický systém, ve kterém je blahobyt pocíťován jako jistá forma majetku a újma se chápe jako odebrání tohoto majetku. V této metafoře je úkolem spravedlnosti udržet vyrovnaný morální rozpočet – ať už ve formě trestu pro provinilce (splácení dluhu společnosti), či tím, že provinilec odškodní svou oběť (náhrada za způsobenou újmu oběti)“ (str. 14 překladu).

Anglický termín *justice* byl tedy přeložen českým *spravedlnost*, avšak na celém úryvku je z překladatelského hlediska zajímavostí zejména Lakoffova metafora *moral accounting*, resp. *balancing of the moral books*. Metafora se opírá o původní spojení *balance one’s books*, což znamená *udržet vyrovnaný rozpočet* a o termín *accounting* (*účetnictví*), tedy o výrazy spadající do oblasti finanční. Avšak Lakoff tyto výrazy upravil, resp. doplnil, a aplikoval je na sféru morální, a to velmi explicitně – užitím relačního adjektiva *moral*. Jelikož je metafora dále vysvětlena, jako překladatelské řešení byl zvolen převod do češtiny ekvivalenty *morální účetnictví* pro anglické *moral accounting* a *udržení morálního rozpočtu* pro anglické *balancing of the moral books*. Jde tedy o překlad doslovný, avšak ten se zdá být v tomto případě na místě, jelikož daná řešení v češtině působí přirozeně a v žádném případě ne rušivě. Newmark říká, že „je nutno tam, kde autor originálu užívá nápaditou metaforu[,] kterou on sám vymyslel, či ji [alespoň] cituje, [...] přeložit [ji] doslova, ať už jde o metaforu všeobecně platnou, kulturně vázanou, či značně subjektivní“ (Newmark 1988: 112, vlastní překlad). Zda jde o nápaditou metaforu vytvořenou Lakoffem samotným, je diskutabilní, jelikož při bližším zkoumání bylo zjištěno, že metafora *moral balancing* se vyskytuje v různých diskurzích. Avšak jedno je patrné, totiž že se jedná přinejmenším o metaforu, která je pro tvorbu George Lakoffa charakteristická. Nachází se i v jeho dalších publikacích, např. v článku nazvaném

*Metaphor, Morality, and Politics, Or, Why Conservatives Have Left Liberals In the Dust*³ či v článku *Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf*.⁴ Byla-li tedy v první kapitole řeč o rétorických figurách, zde máme příklad další, avšak nejedná se již o schéma, nýbrž o trop.

Zůstaneme-li ještě chvíli u metafory, je zajímavé se podívat, jak autor užívá samotné substantivum *metaphor*, adjektivum *metaphorical* a adverbium *metaphorically*. Tato slova jsou v celém textu poměrně frekventovaná, jak dokazuje i následující úryvek:

„Another common **metaphor** for the idea of achieving a purpose is the idea of getting a desired object. According to this **metaphor**, the freedom to achieve one's purposes is, **metaphorically**, the lack of any interference in getting and keeping desired objects. This fundamental **metaphor** thus creates a conceptual link between freedom and property: Freedom is, in this **metaphor**, the freedom to acquire and keep property. Moreover, the property itself can be **metaphorical**, such as intellectual property“ (str. 42–43 originálu).

Odpovídající překlad:

„Jinou běžnou **metaforou** pro vyjádření myšlenky jak dosáhnout určitého cíle je představa záměrného získání kýženého předmětu. **Metaforicky** řečeno, se tedy svobodou dosáhnout jistého cíle rozumí absence jakéhokoliv znemožňování získat a ponechat si kýžený předmět. Tato klíčová **metafora** tak vytváří pojmový článek mezi svobodou a majetkem: svoboda je, podle této **metafory**, svobodou získávat a držet majetek. Kromě toho, majetek sám o sobě může nabýt **metaforické podoby**, jako například máme-li na mysli duševní majetek“ (str. 10 překladu).

V tomto případě nepůsobil překlad do češtiny žádné velké obtíže, za zmínku stojí jen to, že za anglické *metaphorical* nebyl zvolen pouze příslušný ekvivalent *metaforický*, ale bylo k němu přidáno navíc slovo *podoba*, tedy celá část *the property itself can be metaphorical* byla poněkud rozvedena a ekvivalent tvoří *majetek sám o sobě může nabýt metaforické podoby*. Důvodem byl fakt, že případný doslovný ekvivalent *majetek sám o sobě může být metaforický*

³ LAKOFF, G. „Metaphor, Morality, and Politics, Or, Why Conservatives Have Left Liberals In the Dust.“ informace dostupné k 30.7. 2010. <<http://www.wgcd.org/issues/Lakoff.html>>.

⁴ LAKOFF, G. „Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf.“ informace dostupné k 30.7. 2010. <<http://govt.eserver.org/gulf-war/metaphor-and-war-in-gulf.txt>>.

nebyl pocíťován jako vhodné řešení. Je nutno zmínit, že ne vždy bylo na místě překládat anglické *metaphor*, *metaphorical*, *metaphorically* českými *metafora*, *metaforický*, *metaforicky*, jak dokládá i následující úryvek:

„Coerced action is, **metaphorically**, forced motion to an undesired location“ (str. 42 originálu).

Odpovídající překlad:

„**Obrazně řečeno**, je krok, který učiníte pod nátlakem, nuceným pohybem na určité, vámi neplánované místo“ (str. 9 překladu).

Za anglické *metaphorically* je užito ekvivalentu *obrazně řečeno*, jelikož toto řešení bylo vnímáno jako stylisticky lepší varianta než případný ekvivalent *metaforicky* a byla zde snaha o stylistickou variabilitu. Ze stejných důvodů bylo přistupováno i k dalším dvěma příkladům. Tím prvním je:

„Then there are other forms of **metaphorical** harm – psychological or emotional harm, for example. Or harm to one’s reputation“ (str. 41 originálu).

Odpovídající překlad:

„Existují i jiné formy újmy **v nepřímém slova smyslu** – například duševní či emoční újma nebo ohrožení něčí reputace“ (str. 9 překladu).

Tím druhým je:

„Second, rights are like **metaphorical** tickets to a certain kind of freedom [...]“ (str. 44 originálu).

Odpovídající překlad:

„Za druhé jsou práva, opět **v přeneseném slova smyslu**, vstupenkou k určitému druhu svobody [...]“ (str. 11 překladu).

Vraťme se nyní zpět k diskuzi týkající se již zmiňovaných abstraktních slov, kterými se zabývá Newmark. S výše probíraným anglickým slovem *justice* a jeho převodem do češtiny je spojeno i anglické slovo *fairness*. Slovníkové české ekvivalenty nabízejí navzájem si podobná řešení, avšak aby bylo docíleno jasné diferenciaci mezi oběma anglickými výrazy, bylo zvoleno jako překladatelské řešení převést anglické *fairness* do češtiny ekvivalentem *spravedlivost*. Jedná se tedy o slovo podobné, avšak sémanticky ne zcela totožné se slovem *spravedlnost*. Ke slovům *equality* a *security* bylo při překladu přistupováno rovněž tak, jako v případě anglického slova *justice*. Slovo *equality* bylo v textu dále zpřesněno, a českým ekvivalentem bylo proto slovo *rovnost*. Anglické *security* bylo rovněž zpřesněno a vlivem kontextu bylo přeloženo jako *bezpečí*.

Náročnějším příkladem na převod anglických abstraktních pojmů do češtiny bylo slovo *nature*. Českými slovníkovými ekvivalenty jsou slova navzájem spolu zcela nesouvisející a mající zcela odlišné denotace a konotace: *příroda*, *charakter*, *podstata*, *přirozenost*, *základní vlastnost*, *povaha*, *nátura* či dokonce *nahota*. Vlivem kontextu překladatel samozřejmě postupně eliminuje nehodící se varianty, až by mu nakonec měla zbýt varianta nejlépe vystihující originál po stránce denotační i konotační. V případě textu George Lakoffa je opět slova *nature* užito nejprve jako kontextově nezapojeného termínu, postupně ovšem dochází ke zpřesnění. V určitých případech však bylo za anglické *nature* nutno užít v překladu nikoliv jen jednoho českého ekvivalentu, ale ekvivalentů dvou, které se navíc od sebe navzájem liší. V primární řadě jde o pojetí přírody, takže slovo *nature* je přeloženo českým *příroda*, avšak to až do chvíle, kdy přijde další zpřesnění tohoto pojmu, a tím je užití termínu *human nature*. Tento termín by zdánlivě neměl představovat problém, jelikož se jedná o ustálené sousloví, které je možno snadno vyhledat ve slovníku. Avšak nabízené české slovníkové protějšky jsou *lidská povaha* a *lidská přirozenost*. Bylo tedy nutno přistoupit k další analýze kontextu a nakonec byl zvolen ekvivalent *lidská přirozenost*. Překlad anglických termínů *nature* a *human nature* tedy pomocí analýzy kontextu nepředstavoval výrazně závažné obtíže. Složitější situace nastala v následujícím případě:

„**Human nature**, as we have seen, matters in a different way for freedom. When **nature** is internal to a human being, the human being has no possibility but to act according to **his or her nature**. Being born left-handed is not seen as an abridgement of your freedom. Nor is being born short. What we take to be **human nature** is central to the American idea of freedom. In general, we are free to engage in behaviour that is understood as **natural** and normal“ (str. 53 originálu).

Odpovídající překlad:

„Jak už jsme poznali, **lidská přirozenost** je důležitá pro svobodu v jiném ohledu. Jestliže je tato **přirozená podstata** obsažena v každém z nás, nemá člověk jinou možnost, než se podle ní řídit. Pokud se někdo narodí jako levák či není moc velkého vzrůstu, nejedná se o omezování jeho svobody. To, co se rozumí pod pojmem **lidská přirozenost**, je klíčové pro pochopení amerického pojetí svobody. Obecně platí, že každý se může svobodně chovat takovým způsobem, jaký je považován za **přirozený** a běžný“ (str. 19–20 překladu).

V tomto případě se nám totiž nevybavuje jen pojem *nature* ve smyslu *příroda* oproti termínu *human nature* ve smyslu *lidská přirozenost*. Slovo *nature* je zde užito samostatně, avšak v tomto kontextu nejde o přírodu, nýbrž opět o představu lidské přirozenosti. Pro samostatně se vyskytující *nature* je zde však užito jiného českého protějšku než *lidská přirozenost*, a to ekvivalentu *přirozená podstata*, tedy ekvivalentu, o kterém doposud nebyla řeč. Důvodem je jednak snaha o stylistickou různorodost, ovšem toho by se dalo docílit i jinými formálními prostředky, například užitím ukazovacího zájmena s významem anaforickým. Avšak podobného postupu bylo užito i v dalším případě, kdy za anglické *his or her nature* je užito českého ekvivalentu ve formě osobního zájmena v příslušném pádě (*ni*), které má referenci ke slovu *lidská podstata*. Varianta *přirozená podstata* byla však, kromě z již zmiňovaných důvodů stylistických, užita především za účelem více zdůraznit myšlenku, která byla ilustrována na příkladu *pokud se někdo narodí jako levák či není moc velkého vzrůstu, nejedná se o omezování jeho svobody*. Na hloubkové struktuře se tu setkáváme v podstatě s tím, že pojmy *příroda*, *lidská přirozenost* a *přirozená podstata* jsou mezi sebou propojeny, jak dokládá i uvedený příklad. Člověk se musí řídit *lidskou přirozeností* v tom ohledu, že když se narodí jako levák či není příliš vysoký, musí si uvědomit, že se jedná o dílo *přírody*, a tím je tedy vytvořena jeho *přirozená podstata*. Na paměti je třeba mít i zdánlivě jednoduché slovo *natural*. Opět pomocí eliminace nehodících se ekvivalentů a vlivem kontextu bylo nakonec nutno vybrat ekvivalent nejvhodnější. Anglické *natural* proto bylo do češtiny přeloženo jako *přirozený*. Toto slovo tak tvoří lexikální řetězec k souslovím *lidská přirozenost* a *přirozená podstata* a všechna tři slova zachovávají sémantický charakter diskutované myšlenky, a to i po stránce formální, jelikož obsahují společný kořen *-roz-*.

Jiný příklad na užití slova *nature* v ještě poněkud odlišném kontextu nabízí i následující úryvek:

„What is physically impossible for all human beings doesn't count. Our **physical nature** is taken for granted“ (str. 53 originálu).

Odpovídající překlad:

„To, co je fyzicky nemožné pro všechny lidi, zkrátka nemůžeme brát v potaz. Naši **tělesnou podstatu** chápeme jako samozřejmost“ (str. 19 překladu).

Anglické *nature* je zde premodifikováno relačním adjektivem *physical*, je tedy úžeji specifikováno. Jako český protějšek bylo zvoleno řešení *tělesná podstata*, a to proto, že substantivum *podstata* ve spojení s relačním adjektivem *tělesná* vytváří kontextově i stylisticky relevantní kolokaci.

Jak je patrné, co se týče převodu anglického abstraktního pojmu *nature* do češtiny, bylo nutno přistoupit k důkladné hloubkové analýze textu. Dále bylo nutností mít při překladu do češtiny na paměti rovinu denotační, konotační, stylistickou, ale především nezapomenout na sémantiku jednotlivých slov a na jejich příslušné *core-partners*.

Budeme-li se zabývat ještě chvíli lexikem, a zejména otázkou lexikální (ne)ekvivalence, která se nyní zaměří na poněkud jiná hlediska, než o kterých zde byla doposud řeč, je třeba zmínit přístup k ekvivalenci tak, jak ho prezentuje Otto Kade. „[Č]elný představitel tzv. Lipské školy, která byla rovněž lingvisticky orientovaná, rozlišoval čtyři přesně vyhraněné typy ekvivalence: *totální* (totožné pojmy, jako například při terminologii), *fakultativní* (jeden výraz ve výchozím jazyku stojí vůči několika v cílovém – například *cena* se přeloží do angličtiny jako *value*, jde-li o hodnotu, jako *price*, jde-li o peněžní protihodnotu zboží, *prize*, jde-li o výhru atd.), *aproximativní* (více výrazů stojí proti jedinému – naše *nebe*, *obloha* proti německému *Himmel*) a konečně *nulovou* u výrazů kulturně vázaných na určité prostředí (valaška, knedlík, baseball bat, college, baccalaureát) (Kade 1968)“ (Vilíkovský 2002: 31). Následující příklad nám bude ilustrovat, jakým způsobem bylo přistoupeno k překladu úryvku, ve kterém bylo nutno mít na paměti existenci zmiňovaných typů ekvivalence:

„In law, **real property, (real estate)** is understood as a bundle of rights [...]“ (str. 44 originálu).

Odpovídající překlad:

„Podle zákona se **nemovitým majetkem (nemovitostí)** rozumí balík práv [...]“ (str. 12 překladu).

Je jasně patrné, že oba anglické termíny *real property* a *real estate* zde označují stejnou mimojazykovou skutečnost, a také proto je druhý termín zmíněn v závorkách, tedy pouze pro úplnost. Angličtina tedy má pro označení téže mimojazykové skutečnosti po formální stránce dvě různé lexikální jednotky. Naštěstí čeština disponuje také dvěma lexikálními jednotkami, takže ekvivalenty jsou *nemovitý majetek* a *nemovitost*, přičemž na kombinovatelnosti s anglickými protějšky nezáleží. Jelikož v angličtině jsou oba užití termíny součástí anglické právní terminologie a jelikož oba jejich české protějšky zase tvoří pevnou součást právní terminologie české, nebyl zde z překladatelského hlediska žádný problém, poněvadž se jedná o případ, který Kade nazývá ekvivalencí *totální*.

Naopak příklad na ekvivalenci *nulovou* nabízí následující úryvek:

„In the American tradition of fairness in competition, the criteria should be clear and objective – say, **grades and SAT scores** [...]“ (str. 55 originálu).

Odpovídající překlad:

„Podle americké tradice poctivé soutěže by měla být kritéria přijímacího řízení zřetelná a objektivní – tj. měly by být brány v potaz **dosavadní studijní výsledky ve škole** [...]“ (str. 21 překladu).

Zde se jedná o kulturně vázaný pojem, a tím je *SAT*. „SAT exams jsou standardizované zkoušky v USA. Jsou tvořeny ze SAT Reasoning Test a SAT Subject Tests. Skládají je zpravidla studenti high school v posledních ročnících. SAT využívá většina vysokých škol v USA jako jednu z částí přijímacího řízení.“⁵ V překladu bylo zvoleno řešení, kdy za spojení *grades and SAT scores* bylo užito společného ekvivalentu *dosavadní studijní výsledky ve*

⁵ „SAT Exams.“ informace dostupné k 30.7. 2010. <http://cs.wikipedia.org/wiki/SAT_exams>.

škole. Máme tu tedy překladatelské řešení ve formě generalizace, která má za následek částečnou výrazovou nivelizaci, ale především se zde setkáváme s vysokou mírou explicitace. Důvodem je přiblížit danou skutečnost ve výchozím jazyce českému čtenáři co nejvěrněji a nejsrozumitelněji, přičemž ponechat danou realii nebylo považováno jako správné řešení především proto, že by pojem *SAT scores* českému příjemci nejspíše příliš mnoho neřekl. Rozborem tohoto příkladu jsme se zároveň dotkli i problematiky převodu kulturně vázaných pojmů, která bude hlavním předmětem následující diskuze.

Jak již bylo řečeno na začátku, text George Lakoffa se vyznačuje i množstvím pojmů, které jsou kulturně spojeny s americkým kontextem. Úkolem překladu pak bylo přiblížit danou skutečnost českému čtenáři. Je nutno říci, že nikdy nebylo užito postupu opatřit daný pojem poznámkou pod čarou, jelikož podle stávající překladatelské normy tento způsob řešení působí na příjemce rušivým dojmem, a proto je lepší namísto toho užít vnitřní vysvětlivku, jelikož ta je vnímána méně rušivěji. Vnitřních vysvětlivek bylo v překladu užito několik, uved'mě alespoň některý příklad:

„When African Americans were denied access to **Woolworth lunch counters**, to water fountains, and to hotels, they were denied their inalienable rights. When **Rosa Parks** sat down on **that bus**, she asserted a human right“ (str. 46 originálu).

Odpovídající překlad:

„Když byl Afro-Američanům odepřen přístup do **jídelen Woolworth**, do hotelů a k fontánkám na pití, bylo jim tím odepřeno jejich základní lidské právo. Když v roce 1955 porušila **Rosa Parks** nařízení, že Afro-Američané musí v autobuse uvolnit místo bělochovi, vlastně se tím dožadovala základního lidského práva“ (str. 13 překladu).

První realii je *Woolworth lunch counter*. S překladem v tomto případě nebyl příliš problém, jelikož se jedná o apoziční spojení v kombinaci proprium a apelativum, obě lexikální jednotky pak označují tutéž mimojazykovou skutečnost. Českým ekvivalentem je *jídelna Woolworth*. Důležitým aspektem převodu byl mírný posun, a to z důvodů stylistických. Ačkoliv pro anglický pojem *lunch counter* by mělo být patřičným českým ekvivalentem slovo *bufet*, jako lepší stylistická varianta bylo považováno slovo *jídelna*. Složitějším případem bylo jméno a zároveň kulturní realie *Rosa Parks*. Z kontextu sice vyplývá, že Rosa Parks je Afro-Američanka a že se dožadovala základního lidského práva tím, že se posadila v autobuse,

avšak českému čtenáři bez znalosti kontextu daná propozice situaci příliš nepřiblíží. Zde tedy bylo užito vnitřní vysvětlivky, aby daná realie byla českému čtenáři objasněna. Naproti tomu pro amerického čtenáře tvoří tato kulturní realie pevnou a základní součást jeho vlastní kultury. To je také patrné z užití deiktického zájmena *that* ve spojení se substantivem *bus*. Zmíníme-li znovu celou část *when Rosa Parks sat down on that bus*, pak *that* implikuje „všichni víme, o čem je řeč“.

Jiným příkladem řešení převodu kulturních reálií je i následující úryvek:

„[...] harm to the victim is balanced by a contribution to society, say, being sentenced to **clean up the freeway** or work in an AIDS hospice“ (str. 47 originálu).

Odpovídající překlad:

„Jiným případem je situace, kdy újma oběti je vyvážena tím, že pachatel slouží v zájmu společnosti, tedy je odsouzen k **veřejně prospěšným pracím**, jako je například **zametání chodníků** či práce v hospicích pro pacienty s AIDS [...]“ (str. 14 překladu).

V tomto případě se nejedná o příliš kulturně vázaný pojem, avšak přesto stojí za povšimnutí překladatelské řešení. Pro amerikanismus *freeway* je českým ekvivalentem slovo *dálnice*, avšak tento ekvivalent nebyl počítován jako příliš vhodný, a tudíž byla pro vyjádření myšlenky veřejně prospěšných prací daná skutečnost českému příjemci převedena pojmem, s kterým se snadněji ztotožní, tedy ekvivalentem *zametání chodníků*. Je třeba zmínit, že v překladu bylo užito termínu *veřejně prospěšné práce*, který se v originálu nevyskytuje, jedná se tedy do jisté míry o explicitaci, avšak opět za účelem přiblížit danou skutečnost českému čtenáři. Tolik tedy k překladu kulturně vázaných pojmů.

Hovořili jsme-li o otázce (ne)ekvivalence ve vztahu k lexiku a k reáliím, je nyní třeba zmínit i (ne)ekvivalenci stylistickou. Jak už podotýká Vrbová, „[s]tyl textů je významná složka jejich výstavby. Znalost stylů, stylové diferenciacie jazykových prostředků a rozpoznání slohových vlastností textu jsou pro práci překladatele nezbytné [...]“ (Vrbová 1998: 5). Jak již bylo řečeno, text George Lakoffa je popularizačně-naučný text napsaný americkou angličtinou, kde nejcharakterističtější jev je užití osobního zájmena *you* v generickém významu při uvádění příkladů na ilustraci dané abstraktní myšlenky a užití imperativu v komunikační funkci fatické; celý text tak působí dojmem neformálním, což je

běžnou součástí úzu americké, resp. anglofonní, literatury tohoto typu. V češtině by však stejná míra neformálnosti nepůsobila v popularizačně-naučném textu asi příliš vhodně, jelikož tento druh komunikátu vyžaduje především formální registr, jak už podotýká i Grepl (Grepl 1995: 729). Avšak v našem případě bylo při překladu především přihlédnuto ke skutečnosti, že text pojednává o myšlence svobody, tedy o myšlence, která se výrazně týká každého člověka. Proto se jednotlivá překladatelská řešení snažila vzít v úvahu jednak hledisko českého úzu v odborně-popularizačních komunikátech, ale i zmíněnou vysokou míru spojitosti mezi myšlenkou svobody a člověkem. Výsledkem je tedy snaha o formálnost na obecně platné rovině, např. při již zmiňovaném překladu anglického *Take the issue of taxes* českým *Vezměme v úvahu například daně* (viz str. 10 překladu a kapitola 3), ale i snaha zachovat aspekt oslovení čtenáře a jeho následnou možnost ztotožnění se s danou abstraktní myšlenkou, jako např. v následujícím příkladu:

„Purposes are understood as goals, as places **you're** trying to **get to**. **It's** harder when **someone** stands in **your** way, or holds **you** down, or holds **you** back, or forces **you** to go somewhere **you don't** want to. When **someone** purposefully does any of those things, he or she is interfering with **your freedom** of motion“ (str. 42 originálu).

Odpovídající překlad:

„Záměrem se rozumí cíle – místa, kam se **snažíte** se přemístit. **Avšak** toho bude těžké dosáhnout, pakliže se **vám někdo** postaví do cesty nebo **vám** v pohybu zabrání či **vás** donutí, **aby jste šli** někam, kam vůbec **nemáte** v úmyslu jít. **Jestliže vám někdo něco takového** záměrně činí, pak **vám** znemožňuje svobodně se pohybovat“ (str. 9 překladu).

V překladu byly za anglické *you* zvoleny ekvivalenty osobního zájmena *vy* v příslušných pádech, které pak koreferují s konjugovanými formami příslušných sloves. Nabízel se samozřejmě i ekvivalent ve formě generického *někdo*, avšak to by způsobilo přílišnou kumulaci neurčitých zájmen, tedy řešení by vypadalo následovně: *Jestliže někdo někomu něco takového činí* či *pakliže se někdo někomu postaví do cesty*. Navíc by se ztrácel prvek oslovení čtenáře a možnost jeho ztotožnění se s myšlenkami v textu. Za zmínku stojí i jiné prvky vyjadřující neformálnost. Jde zejména o stažené tvary a již zmiňované sloveso *to get*.

Naopak v překladu byla snaha o formálnost především v užití stylisticky formálních spojek *jestliže* a *avšak*. Rovněž byla dána přednost formálnějšímu *činit* před méně formálním *dělat*.

Co se týče anglického slovesa *to get*, je nutno poznamenat, že to se vyskytuje v celém textu několikrát a pro jeho převod do češtiny je třeba mít na paměti právě hledisko stylistické, jak dokládá následující příklad:

- „Rights-based fairness (you **get** what you have a right to)
- Need-based fairness (you **get** what you need)
- Contractual distribution (you **get** what you agree to)“ (str. 51 originálu).

Odpovídající překlad:

- „spravedlivost týkající se práv (**každý dostane**, na co má právo)
- spravedlivost týkající se potřeb (**každý obdrží**, co potřebuje)
- rozdělení na základě smlouvy (**každý získá** to, s čím souhlasí)“ (str. 18 překladu).

Zde je na místě zmínit jev, který Levý nazývá tendencí divergentní. „[Č]ím hruběji je [totiž] daná sémantická oblast segmentována ve výchozím jazyku, v poměru k jazyku cílovému, tím větší bude *rozptyl překladových variant*“ (Levý 1971: 79). V našem případě jde však o poněkud pozměněné pojetí Levého divergentní tendence. Sémantický charakter slovesa *to get* je určen kontextem, tím pádem nemůže být řeč o rozptylu překladových variant po stránce sémantické. Zde však jde o rozptyl stylistický, a to při překladu do češtiny. Jak je zřejmé, českými protějšky k anglickému slovesu *to get* byly ve všech třech případech tři stylisticky rozdílné, avšak po sémantické stránce identické lexikální jednotky.

Co se týče syntaktické (ne)ekvivalence, o té bude řeč ve vztahu k otázce posunů, která je předmětem následující kapitoly.

5. Typologie překladatelských posunů

Tato kapitola se bude zabývat překladatelskými posuny. O posunech byla již řeč v předešlé kapitole, a to ve vztahu k lexikální a kulturní (ne)ekvivalenci (viz kapitola 4). Zde si uvedeme ještě několik dalších příkladů. K problematice posunů je na místě zmínit pojetí Popovičovo. Popovič tvrdí, že „k posunům nedochází jen proto, že překladatel chce dílo změnit, ale také proto, že se ho snaží vyjádřit co nejvěrněji, zmocnit se textu v jeho totalitě (Popovič 1975, 121)“ (Vilíkovský 2002: 51). Avšak k posunům může docházet nejen proto, že překladatel chce dílo sám změnit, ale někdy také proto, že došlo k nepochopení originálu. Podle Popoviče je tedy nutno rozlišovat čtyři typy posunů:

- „[*Konstitutivní posun*] je nezbytný posun, k němuž dochází v důsledku rozdílů mezi oběma jazyky (originálu a překladu). Chápe se jako funkční a objektivní. Sem patří například reprodukce anglického systému gramatických časů v slovenštině i češtině nebo naopak vidových příznaků při překladu do angličtiny.
- [*Individuální posun*] je systémem individuálních odchylek motivovaných výrazovými sklony nebo idiolektem překladatele.
- [*Tematický posun*] vzniká náhradou reálií, výrazových spojení a idiomů originálu prvky domácími. Tento postup favorizuje konotaci na úkor denotace a zpravidla se označuje jako substitute.
- [*Negativní posun*] vzniká v důsledku nepochopení originálu. Může být motivován neznalostí jazyka nebo nerespektováním pravidel ekvivalence a projevuje se nesprávným překladem nebo stylovým ochuzováním originálu.“ (Vilíkovský 2002: 44).

Jak dále uvádí Vilíkovský, „[...] pouze čtvrtý typ posunu lze jednoznačně charakterizovat jako chybný výkon, respektive informační šum“ (Vilíkovský 2002: 44).

Tematickým posunem byl třeba již v předešlé kapitole zmíněný příklad substitute, kdy za anglický výraz *clean up the freeway* bylo zvoleno české *zametání chodníků*.

Konstitutivní posuny byly pochopitelně z důvodů systémových rozdílů mezi angličtinou a češtinou zastoupeny v hojnějším množství. Pro ilustraci si uvedme několik příkladů, a tím se zároveň vrátíme k tomu, co bylo slíbeno v předešlé kapitole, tedy k syntaktické (ne)ekvivalenci. Uvedme tedy první příklad:

„**If not exercised**, rights – the rights of all – may cease to exist“ (str. 46 originálu).

Odpovídající překlad:

„**Pakliže nejsou práva** (práva všech) nikým uplatňována, mohou zaniknout“ (str. 14 překladu).

Je zřejmé, že v anglickém originálu je přítomna gramatická elipsa, a to slovesa *to be* ve finitním tvaru, tedy celá část by zněla *if rights are not exercised*. V překladu však vzhledem k systémovému uspořádání češtiny muselo být sloveso *být* v náležitém tvaru zachováno.

Jiným příkladem jsou české ekvivalenty za typicky anglické syntaktické konstrukce nazývané *cleft sentence* či *pseudocleft sentence*. Mona Baker uvádí, že úkolem *cleft-sentence* je zdůraznit informační strukturu věty (*information structure*). Pomocí *cleft-sentence* tak můžeme prezentovat určitou informaci jako něco důležitého či nového za účelem upoutat čtenářovu pozornost (Baker 1992: 136, vlastní překlad). Následující příklad ilustruje převod anglické *pseudo-cleft sentence* do češtiny:

„**What is contested here is** whether a given right exists, or should exist“ (str. 45 originálu).

Odpovídající překlad:

„**Diskutabilní však je**, zdali určité právo existuje, nebo by existovat mělo“ (str. 12 překladu).

Za anglickou *pseudo-cleft sentence* byl zvolen český ekvivalent ve formě příznakového slovosledu, tedy místo nepříznakového *je však diskutabilní* bylo užito příznakovějšího *diskutabilní však je*. Důvodem byla snaha zachovat zdůrazněnou informační strukturu anglické věty. Avšak je-li opravdu zvolená varianta příznakovější a zdali zachovává míru emfáze lépe než případně varianta, která jí konkuruje, může být samozřejmě sporné. Jedná se o pojetí do značné míry subjektivní a jiný překladatel by případně zvolil druhé z nabízených řešení, tedy řešení odlišné od toho, které bylo v námi diskutovaném překladu zvoleno. Jiným ekvivalentem by samozřejmě mohlo být i řešení ve formě syntaktického kalku, tedy řešení

co je však diskutabilní, je, zdali, avšak je patrné, že se jedná o řešení, které působí ne příliš přirozeným dojmem. Problém tvoří především kumulace slovesa být.

Co se týče individuálních posunů, snažil se překlad o to, aby nebyl výrazově příliš subjektivizován, což nedoporučuje ani Levý (Levý 1998: 62).

Vzmemme-li v úvahu posuny negativní, ty musí posoudit nikoliv překladatel, ale další subjekt, který se překladatelského procesu účastní, budeme-li považovat tento proces za metakomunikaci, tak jak ho chápe Popovič.

6. Metoda překladu

Jednotlivá překladatelská řešení se opírala o metodu překladu, která byla zvolena. Zde je nutno zmínit Levého, který říká, že „v překladatelství je [...] nutná jednotná koncepce, tj. pevný názor na dílo a jednotný přístup k němu“ (Levý 1998: 97). Teoretické přístupy vědců (cf. Hochel, Vilikovský, Levý) k překladu se však mnohdy liší, a tak dochází k tomu, že pojmy *metoda* a *koncepce* se zaměňují. Vyjdeme-li však z předpokladu, že oba pojmy zdůrazňují především aspekt vnímání díla jako celku, pak hlavním cílem přeloženého textu je předat informativně-apelativní charakter originálu českému příjemci a zachovat místní kolorit tam, kde je to možné.

Avšak ne na všech rovinách bylo možné dosáhnout přesné ekvivalence. Tím pádem bylo nutno zejména volit takové prvky, které co nejlépe odpovídají především tradici a konvencím kultury cílové, tedy české, aby se mohl český čtenář s přeloženým dílem snadno ztotožnit a aby mělo přeložené dílo na něho stejný efekt, jako mělo originální dílo na příjemce původního. Snahou bylo především dodržet, jak podotýká Vilikovský, aby byl „překlad [...] funkčním ekvivalentem originálu, ale přitom [aby si] zachov[a]l samostatnou existenci“ (Vilikovský 2002: 82) a aby byla zachována *adekvátnost* překladu. Tím je myšlena „vyčerpávající reprodukce obsahu díla a funkčně stylistická rovnocennost původního a přeloženého textu (Fjodorov, 1968, 144 a násl.)“ (Vilikovský 2002: 85).

7. Závěr

Cílem této práce bylo převést výchozí text do jazyka cílového, tedy do češtiny, co možná nejlépe a analyzovat hlavní překladatelské problémy s tím spojené. Jelikož největší úskalí tvořil převod abstraktního lexika, byla také z tohoto důvodu této problematice věnována převážná část komentáře. Vlastní komentář tvoří čtyři kapitoly, avšak žádné podkapitoly. Důvodem je, jak může být z celého komentáře patrné, převážně vysoká míra provázanosti mezi jednotlivými diskutovanými aspekty, navíc lze spojitost nalézt i mezi jednotlivými kapitolami. Členění textu je tak založeno primárně na odstavcích, avšak jednotlivé kapitoly musely být zachovány, aby bylo dodrženo alespoň určité výraznější členění.

Seznam použité literatury

Primární prameny:

LAKOFF, G. *Whose Freedom? The Battle Over America's Most Important Idea*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2006. ISBN 13: 978-0-374-15828-6.

Sekundární prameny:

BAKER, M. *In Other Words: A coursebook on translation*. Londýn: Routledge, 1992. ISBN 0-415-03086-2.

CRYSTAL, D. & DAVY, D. *Investigating English Style*. USA: Longman, 1998. ISBN 0-582-55011-4.

LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

LEVÝ, J. Geneze a recepce literárního díla. IN *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel, 1971.

NEWMARK, P. *A Textbook of Translation*. Singapur: Prentice Hall, 1988. ISBN 0-13-912593-0.

NEWMARK, P. *About Translation*. England: Multilingual Matters, 1991. ISBN 1-85359-117-3.

POPOVIČ, A. *Téoria umeleckého prekladu*. Tatran: edícia Okno, 1975.

VILIKOVSKÝ, J. *Překlad jako tvorba*. přel. Charouz, E. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

VRBOVÁ, A. *Stylistika pro překladatele*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-585-X.

HOCHÉL, B. *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.
ISBN 80-220-0003-5.

Internetové zdroje:

Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i. „Internetová jazyková příručka.“ informace dostupné k 30.7. 2010. <<http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=161>>.

BABÁČEK, M. „Bitva o americkou demokracii.“ informace dostupné k 30.7. 2010.
<<http://www.blisty.cz/art/12828.html>>.

JENSEN, K.E. „Componential Analysis and Case Grammar in Translation.“ informace dostupné k 30.7. 2010. <<http://www.hum.aau.dk/~kim/OT08/OTLN5.pdf>>.

Slovníky a příručky:

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0154-0.

DUŠKOVÁ, L. et al. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1413-6.

GREPL, M. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

HLAVSA, Z. et al. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 1993.
ISBN 80-200-0475-0.

Pravidla českého pravopisu. Brno: LINGEA s.r.o, 2008. ISBN 978-80-87-062-47-0.

QUIRK, R et al. *A Student's Grammar of the English Language*. England: Longman, 1990.
ISBN 0 582 05971.2.

QUIRK, R et al. *A University Grammar of English*. Harlow: Longman, 1996. ISBN 0-582-55207-9.

3

THE LOGIC OF SIMPLE FREEDOM

Freedom is not a simple matter. The progressive and conservative versions are radically different. But they do share a core idea and a core logic, which we are calling simple freedom.

Characterizing the uncontested version of the most central—yet the most contested—concept in our national life is an achievement. Avoiding contestation often means leaving details vague and unspecified and avoiding the hard cases. Thus, the logic of simple, uncontested freedom will not cover all the cases—only the uncomplicated cases.

For example, the idea of simple freedom involves the idea of harm, as in freedom from harm. But harm itself is a contested concept; it means very different things to progressives and conservatives. The logic of simple freedom also involves ideas like nature and competition. These ideas too are contested and mean very different things to progressives and conservatives. But as long as one sticks to the uncontested cores of these concepts, a logic exists.

I'll be discussing that logic in this chapter, which is divided into three parts:

- First, the logic of imposing on someone's freedom. This will include a discussion of harm, coercion, security,

property, rights, justice, order and rule of law, fairness, and equality.

- Second, the situations where freedom does not arise as an issue, that is, where an interference with someone's achieving his or her purposes is not normally seen as an infringement on freedom. We will discuss the important cases of competition and nature.
- Third, there is political freedom. Here we will discuss how freedom enters into just about all of our basic political ideas: fairness, equality, opportunity, self-government, and so on.

Harm, coercion, nature, competition, fairness, equality, and all the others are, in the versions discussed in this chapter, simple uncontested versions of contested concepts. They are vague components of the concept of simple freedom—blanks to be fleshed out in contested cases. Discussing how they can be fleshed out will make it strikingly clear why freedom is a contested idea and how two different versions of this idea have emerged in our polarized nation.

IMPOSING ON FREEDOM

The most basic assumption of simple freedom is that *being free does not make you free to interfere with the freedom of others*.

This is clear in the simple cases. You are walking down the street. Others are not free to step in front of you and stop you. Except of course if they are serving the greater cause of freedom (for others) by doing so, for example, if you are a fugitive from justice and the police stop you and take you in.

Other cases are equally obvious. Your freedom does not make you free to enslave other people, or to grab them and tie them

up, or to keep them from earning a living, or to keep them from speaking freely or freely associating with others.

The contestation arises over what counts as interference and whether other factors override the no-interference condition. For example, are you free to burn a fire in your fireplace if the smoke badly pollutes the neighborhood and makes it hard for your neighbors to breathe? That is highly contested in many places in America. Are you free to jump right in front of someone walking down the street and throw him off balance and make him fall? Usually not, but if you are trying to keep a child from running into a busy street and being hit by a car, then yes. Overriding factors do exist.

HARM

- *Harm (sufficient to interfere with normal functioning) is interference with freedom.*

If someone breaks your leg, she is interfering with your freedom to move. If someone kills you, he is interfering with your freedom to live your life.

The matter is trickier with metaphorical harm. There is, for example, economic harm. Suppose someone steals your money or your property and it interferes with your normal functioning (spending your money or using your property). You may not be physically hurt, but we typically count this as harm.

Then there are other forms of metaphorical harm—psychological or emotional harm, for example. Or harm to one's reputation. If severe enough, they may count as interfering with your freedom as well.

Again there is a question of what counts as harm. Many conservatives believe that social programs harm people because they make them dependent on the government, while progressives tend to believe that they help people. Many progressives believe

that a low minimum wage harms workers, while conservatives tend to believe that raising the minimum wage would harm business.

COERCION

One of our major metaphors for the freedom to engage in purposeful action is the freedom to move to a desired destination. Purposes are understood as goals, as places you're trying to get to. It's harder when someone stands in your way, or holds you down, or holds you back, or forces you to go somewhere you don't want to go. When someone purposefully does any of those things, he or she is interfering with your freedom of motion. An important case is coercion. Coerced action is, metaphorically, forced motion to an undesired location.

- *Coercion interferes with freedom.*

Coercion is a major theme in discussions of freedom, and it comes in many forms. Further metaphors map physical coercion onto economic coercion, social coercion, and religious coercion. In short, forms of coercion occur in any domain where there are goals and forces that can interfere with them.

What counts as coercion is contested. If an atheist child is forced to say the Pledge of Allegiance containing "under God" or forced to listen to Christian school prayers, is that coercion? Even if there is no physical force, but "merely" peer pressure? Is a teacher in a public school subject to coercion if she can't discuss intelligent design?

PROPERTY

Another common metaphor for the idea of achieving a purpose is the idea of getting a desired object. According to this meta-

phor, the freedom to achieve one's purposes is, metaphorically, the lack of any interference in getting and keeping desired objects.

This fundamental metaphor thus creates a conceptual link between freedom and property: Freedom is, in this metaphor, the freedom to acquire and keep property. Moreover, the property itself can be metaphorical, such as intellectual property.

But there is also a literal link between freedom and property. Considerable wealth can buy many kinds of freedom—the freedom to travel and live where one wants, to acquire objects, to have protection (guards, gated communities), to do things the less wealthy cannot afford to do. Both literally and metaphorically,

- *Property means freedom.*

But it is often contested whether certain property is properly yours. Take the issue of taxes. Conservatives say, "It's your money. The government wants to take it away." But almost everyone gains part of his or her income through the use of a government-supplied infrastructure (highways, the Internet, the banking system, the courts). Is there a moral debt to pay to maintain that system? If there is, then not all of your income is "your money." You may have it in hand, but you owe some to your country. "Your money" is your income minus that debt, that is, minus taxes. Needless to say, this is a contested idea.

SECURITY

If harm, coercion, and limitations on property interfere with freedom, then security is a guarantee that such freedom will be preserved. Just as physical harm and physical coercion are the prototypical forms of harm and coercion—what we first think when we think of harm and coercion—so physical security is the prototypical form of security. Physical security of oneself and one's property is central to the concept of freedom.

And just as harm and coercion come in many forms—economic, social, psychological—so security does as well. If economic harm is a loss of money or property sufficient to affect normal functioning, so economic security is a protection from economic harm.

- *Security guarantees freedom from harm.*

What is contested here is: Who is responsible for guaranteeing which forms of freedom, the individual or the state? With Social Security, there is a government guarantee of at least some freedom from economic harm in old age. Conservatives say that the moral obligation to guarantee freedom from economic harm in old age rests with the individual, not the government.

RIGHTS

Rights are understood via a small complex of metaphors. First, they are metaphorical possessions, things you can have and that people can try to take away. Rights are a metaphorical form of property.

Second, rights are like metaphorical tickets to a certain kind of freedom; a right grants you free passage to a desired situation, that is, a situation in which you can engage in a desired course of action (a right to speak your mind) or receive some benefit (a right to unemployment insurance).

There are kinds of rights; for example, moral rights, legal rights, and political rights. Rights are specific to particular domains: morality, law, and politics. A moral right may not be a legal right or a political right.

Some rights are quite simple-minded. Suppose you buy a ticket to a movie. That ticket gives you the right to a seat for the duration of the film.

In law, real property (real estate) is understood as a bundle of

rights, rights of use, access, extraction, and transfer. Each of these confers a different kind of benefit. Since the rights that constitute property are themselves understood as kinds of property, it is not surprising that such rights can be bought and sold.

Other rights cannot be bought, sold, or transferred. Laws specify which rights function in which way. For example, a couple may give a child up for adoption, that is, they may transfer to others the right to raise their child. Other rights are not transferable, such as spousal rights, the right to file a joint tax return, the right to community property, or the right to receive pension benefits upon the death of a spouse. Rights may be property, but there are laws governing the transfer of property.

Because rights are conceptualized as property, and since taking away property is conceptualized as a form of harm, taking away a right is conceptualized as an imposition on freedom.

- *Taking away a right is imposing on freedom.*
- *Guaranteeing a right is guaranteeing a freedom.*

What is contested here is whether a given right exists, or should exist. For example, does a homosexual couple in a stable and loving relationship have a right to marry? Should they be *free* to marry? Should a farmer whose farm is in a no-sprawl zone that prevents housing developments have the right to sell his farm to a developer? Should he be *free* to dispose of his property in any way at all that he chooses?

HUMAN RIGHTS

The link between freedom and human nature brings up the question of inalienable rights—human rights, rights that we have simply via our human nature and that cannot be given up or taken away, since we are and remain human beings. The Bill of Rights specifies those rights that cannot be taken away by a gov-

ernment. They are specified in terms of freedoms: freedom of speech, association, religion, and so on.

There is a general principle behind inalienable human rights:

- *Human rights confer the freedom to do what is natural and normal for any human being.*

It's natural to eat and drink and sleep and to sit down when you're tired. When African Americans were denied access to Woolworth lunch counters, to water fountains, and to hotels, they were being denied their inalienable rights. When Rosa Parks sat down on that bus, she asserted a human right.

If guaranteeing a right is guaranteeing a freedom—either a freedom from harm or coercion or a freedom to achieve some desired state—then someone must be responsible for guaranteeing that right. For every right, there is a responsibility. The freedoms that come from rights are meaningless in the absence of people carrying out those responsibilities.

In certain cases of legal rights, governments hire and pay people to carry out the responsibility of guaranteeing rights, the police and the courts. But, for the most part,

- *A free society requires that its citizens, as a matter of civic duty, be responsible for helping to guarantee the rights of others, as well as our own rights.*

In short, rights are possessions that you acquire, and there is a debt to pay: civic duty, the responsibility to see that the rights of others are guaranteed.

Rights cannot be taken for granted. If not exercised, rights—the rights of all—may cease to exist. It is thus a civic responsibility to exercise one's rights.

Responsibilities are often contested. If the indigent have a right to food so they don't starve to death, who has the responsibility to feed them? Is it the state, through supplying food stamps paid for by taxes? Progressives see feeding the poor as a responsi-

bility required of the citizenry. Some conservatives argue that using tax money forces the responsibility on the public and that the responsibility should be freely undertaken, say, by private charities or churches. They see this as a matter of freedom—freedom from the forced imposition of a responsibility for someone else.

JUSTICE

Justice is commonly understood in terms of moral accounting, a metaphorical system in which well-being is understood as a form of wealth, and harm as a taking of wealth. Justice, in this metaphor, is a balancing of the moral books—either punishment of the wrongdoer (paying one's debt to society) or compensation of the victim by the wrongdoer (paying in recompense for the harm done). The books may be balanced in various ways: retribution—harm to the victim is balanced by harm to the perpetrator; and restitution—harm to the victim is balanced by a contribution to society, say, being sentenced to clean up the freeway or work in an AIDS hospice.

Imprisonment—taking away freedom—is a metaphorical (as well as a quite real) form of harm. Punishment by imprisonment for harm (physical or economic) is the metaphorical balancing of harm with harm, retributive justice.

The civil justice system uses lawsuits to punish a corporation for harming people (retribution) by forcing it to pay the victims (restitution). Under the metaphor of well-being as wealth, monetary compensation for harm (taking away well-being) is restoring the balance by giving real wealth to counter the loss of metaphorical wealth (well-being).

What does justice have to do with freedom? They are intimately intertwined by the following logic.

In punishing those who do harm (physical harm, economic

harm, or interference with one's rights), we take justice to be a necessary deterrent that promotes freedom from harm, threat, and fear. In addition, through imprisonment (the taking of freedom), it can remove from society, at least for a time, those who have taken freedom from others both literally (through assault, rape, and murder) as well as metaphorically, that is, those who have caused harm, imposed coercion, or taken property.

Thus,

- *Justice is required for freedom in a free society.*
- *Injustice is therefore an imposition on freedom.*

Injustice—the failure to punish or compensate, or the punishment of the wrong person—leaves those who impose on the freedom of others free to continue to harm the innocent directly and contributes to a failure of deterrence, which contributes indirectly to the harm of those who are innocent. That is what makes injustice an imposition on freedom.

The converse is true as well.

- *Freedom is required for justice.*

In a society run by tyranny or corruption, justice can be denied by the will of the tyrant or through corruption. For a system of justice to work, a minimal condition is freedom from tyranny and corruption. In our system of justice, the jury that decides the case must be able to exercise free will, tempered by reason and good judgment, which are to be checked by the other jurors. Moreover, a defendant must be able to be free to put up the best defense possible. Justice is denied if the jury is intimidated (and cannot exercise free will) or if the defendant is denied the opportunity to (that is, is not free to) put up his or her best defense.

Where is the contestation?

Progressives argue that, in many cases, justice—taken to be a strict eye-for-an-eye balancing of the moral books—is not required for freedom. Take the death penalty. It does not deter

murders, and so it does not contribute to freedom from harm. On the contrary, it violates human rights. It increases the amount of harm done in the world without preventing any. And it makes the state an agent of murder—an agent of ultimate harm toward its own citizens.

Conservatives counter that, without such punishment, our entire system of morality would break down. Without the death penalty, the books cannot be properly balanced. Moreover, the families of murder victims have suffered a loss. They often feel that their loss should be balanced by the loss of the murderer's life.

Conservatives argue against the United States submitting to the jurisdiction of the World Court, which would probably convict some high U.S. officials as war criminals. Conservatives argue that, in giving up any sovereignty at all to a world body, the United States would be surrendering its freedom. Progressives counter that war criminals *should* be brought to justice no matter who they are, and especially if they are high U.S. officials, thus protecting people from harm and enhancing their freedom.

THE RULE OF LAW

The rule of law has two aspects: the laws and their enforcement. Laws are guidelines for action.

- *Ideally, laws function in the service of freedom, attempting to guarantee that there will be no serious harm, no undue coercion, and no taking of—or restricted access to—property.*

Enforcement is the use of force to guarantee that the laws will be followed. This use of coercion is seen as functioning positively in the service of freedom.

This idea was most famously expressed by Rousseau in his metaphor of the social contract—the exchange of absolute free-

dom and its dangers, which threaten freedom, for freedom within a social order maintained by force, where most of the threat to an individual's freedom from another's violence is removed. Absolute freedom is exchanged for security, which guarantees other freedoms. Security yields order. Order is necessary for freedom.

- *A threat to order is a threat to freedom.*

Progressives have long contested the absolute version of this principle, arguing that civil disobedience is often necessary for freedom, especially when the guardians of order are themselves unjust. But civil disobedience, which is usually limited and non-violent, is conducted not to overthrow order and the rule of law, but rather to make them more just. Progressive protests of all sorts use civil disobedience, demonstrating for civil rights, workers' rights, women's rights, immigrant rights, gay rights, and so on. Recently, conservatives have discovered civil disobedience, with demonstrations for the "right to life" in cases of abortion, stem cell research, and euthanasia.

EQUALITY AND FAIRNESS

Freedom, equality, and fairness are linked, in the uncontested cases, by a tight logic. Rules by a dictator create inequality and unfairness. Only freedom—understood as self-government—permits equality and fairness. It is equality under the law that justifies the rule of law in a democracy. Justice—a balancing of the moral books—is seen as fairness and hence as equal treatment.

Fairness is, however, highly contested, as is equality. Here are some examples of what is considered fair:

- Equality of distribution (one child, one cookie)
- Equality of opportunity (one person, one raffle ticket)

- Procedural distribution (playing by the rules determines what you get)
- Equal distribution of power (one person, one vote)
- Equal distribution of responsibility (we share the burden equally)
- Scalar distribution of responsibility (the greater your abilities, the greater your responsibilities)
- Scalar distribution of rewards (the more you work, the more you get)
- Rights-based fairness (you get what you have a right to)
- Need-based fairness (you get what you need)
- Contractual distribution (you get what you agree to)

Here one can see clearly some of the ways that fairness and equality are contested. For example, where progressives tend to support equality of distribution and need-based fairness, conservatives prefer equality of opportunity and contractual fairness.

We have been tracing the logic of freedom by looking at where one person imposes on the freedom of another: harm, coercion, the taking of property, the taking of rights, and injustice. Correspondingly, security, justice, the rule of law, fairness, and equality contribute to the idea of freedom.

In all the cases of imposition on freedom, it is a person who interferes with another's freedom. And in all cases, there is a possibility of *not* imposing, of not interfering with someone else achieving his or her goals. When corporations are metaphorically thought of as persons, then the courts can see corporations as interfering with the freedoms of their customers, their employees, or the public.

If these two conditions hold in all cases of the imposition on freedom, what happens in cases where one or the other does *not* hold? In those cases there can be no imposition on freedom.

That is, the issue of freedom, or of the imposition on it, cannot arise. In short, these two conditions define the limits of the application of the idea of freedom.

WHERE FREEDOM CANNOT BE ABRIDGED

If a storm were to cut your telephone lines, it would be odd to think of that as an abridgment of your freedom. But if the FBI were to cut your telephone lines, it would definitely be an abridgment of your freedom.

Suppose the Texas Rangers baseball team is playing the Oakland As in the playoffs. If the Rangers win fair and square, it would not be considered an abridgment of Oakland's freedom. But if the president ordered the As to be arrested and held as suspected terrorists just until they forfeited the playoff games to Texas, that would be an abridgment of their freedom.

Why?

In all cases of interference with freedom, someone's purposes are thwarted. The converse is not true. Purposes can be thwarted without it being an issue of freedom. Under what circumstances is this true?

The most interesting cases I have found are those of natural causes and competition. What makes these cases interesting is that the concepts of nature and competition are both contested, and the issue of whether or not freedom has been abridged depends on how they are contested.

NATURE

The laws of the natural world constrain us. I am not free to float up off the ground or to dematerialize here and materialize in

Paris. Yet this does not count as an interference with my freedom. What defies physical possibility is not seen as an abridgment of freedom. There is no disagreement here.

What is physically impossible for all human beings doesn't count. Our physical nature is taken for granted. Freedom is about possibility, and how other people interfere with it. Where there is no possibility, there can be no interference.

Nature can impose harm, exert overpowering force, take your property, and make it impossible to do what normal human beings do. And nature is certainly not just! But an earthquake is not seen as an abridgment of freedom, though a terrorist attack is. The difference is whether the imposition has a human or natural cause.

Human nature, as we have seen, matters in a different way for freedom. When nature is internal to a human being, the human being has no possibility but to act according to his or her nature. Being born left-handed is not seen as an abridgment of your freedom. Nor is being born short.

What we take to be human nature is central to the American idea of freedom. In general, we are free to engage in behavior that is understood as natural and normal. Within the uncontested range, freedom extends to engaging in trade (but not selling secrets), expressing your ideas (but not identifying an undercover CIA agent), associating with people of one's choice (except in the case of conspiracy). These are called inalienable rights—freedom of speech, assembly, association, and so on.

But what counts as "natural and normal" is often contested. Conservatives, for example, talk constantly about the "homosexual lifestyle"—a frame that takes homosexuality out of the arena of nature and into the arena of human choice. Progressives, correspondingly, argue that homosexuality is a matter of nature, not "lifestyle," and is therefore a matter of inalienable rights. Marriage for homosexuals is seen as a freedom issue.

COMPETITION

Consider cases of scarce resources, where there is not enough for everyone. These are situations defined by the fact that not everyone can achieve his or her goals. When one person gets a scarce resource, another person may be automatically precluded from getting it. There is no possibility for everyone to freely get the scarce resource.

Such cases often explicitly or implicitly fall under the category of competition. Freedom to compete is a form of freedom.

But what happens when you are in a competition? Is winning a competition interfering with the freedom of the losers? The answer is no. The category of a competition removes the issue of interfering with the freedom of the others in the competition. When Tiger Woods wins a golf tournament, he is not abridging the freedom of the other players. One company is not seen as interfering with the freedom of another if it makes a better product that the public buys and thereby puts the other company out of business.

However, it is common for there to be rules and laws governing competition. If the rules or laws are violated, the result may be injustice, and injustice does impose on freedom. Thus, in the competition for jobs, unjust hiring practices can be abridgments of freedom.

There are also mores governing competitions. When Wal-Mart enters a small community, it often puts small local shops out of business, paying lower wages and offering no medical benefits, often forcing the community to pay for emergency medical care. Progressives tend to see this not as fair competition but as an unethical "raid" on a community—and an imposition on its freedom.

The contestation here is a question of what is to count as competition and how the rules that govern the competition are defined. Take the question of college admissions and affirmative

action. In the case of Proposition 209 in California some years ago, conservatives framed college admissions in terms of a competition for admission. In the American tradition of fairness in competition, the criteria should be clear and objective—say, grades and SAT scores—and race, gender, and ethnicity should be irrelevant.

But the university did not consider admissions exclusively in terms of a competition over grades and standardized test scores. It saw the real competition outside the university—in the job market and in impoverished communities' need for skilled professionals. The university saw admissions as part of a complex moral mission: not just to educate the best and the brightest, those with the highest GPAs and test scores, but also to provide social, cultural, and educational capital to minority students who were talented but who historically lacked access to this capital. The university's goal was to give minorities a fair chance in the job market and to train professionals—doctors, teachers, lawyers, and engineers—who wanted to work in underserved communities. These are freedom issues, not in admissions but in the world outside the university, and the university saw itself as promoting freedom, as providing access, in the world at large. The university also saw its educational mission as providing a culturally diverse student body, which would promote tolerance (freedom from discrimination) and help to educate students about California's diverse cultural heritage (freedom of access to knowledge).

The university failed in communicating its moral and educational mission to the public, while conservative opponents succeeded in framing admissions purely as a competition to be conducted fairly according to a narrow body of criteria, where unfair competition (based on race and ethnicity) compromised freedom.

Another example of contestation over what counts as competition is the issue of whether "intelligent design" is to be taught as science. Advocates of intelligent design have based

their public relations campaign on the two very different meanings of the word "theory." In everyday speech, there is a frame concerning truth. A "theory" is not an established truth and contrasts with a "fact." "Just a theory" in this frame suggests that there is no good reason to believe it.

But science is about more than mere belief or conjecture. Science is fundamentally a moral enterprise, following the moral imperative to seek the truth. Science is fundamentally about freedom, freedom of inquiry into the truth without the bias of initial faith or belief. Within science as an institution, a "scientific theory" is in fact a material explanation of a huge range of data based on experiment and evidence. Within science, it is normal for theories to compete. The basis of competition is clear: amount of evidence, convergence of independent evidence from many areas, coverage of data, crucial experiments, degree and depth of explanation. The judges of the competition are distinguished scientists who have spent their careers studying the scientific evidence.

In the science of biology, evolution wins the competition, governed by the rules of the scientific method, hands down. There are no other legitimate competitors. Freedom here is freedom of objective inquiry, on the basis of evidence and explanation. Other theories are free to enter the competition, but if they do not follow the rules of the competition, they will be eliminated—fairly and justly.

Intelligent design advocates, who are often fundamentalist Christians, argue that living creatures are too well and intricately "designed" to have evolved without a designer—namely, God. Advocates of intelligent design refuse to accept the rules governing the competition. They frame science merely as belief. Their "theory" is as good as anybody else's. In matters of belief, there should be no prejudice. Freedom here is freedom of expression, freedom to express your beliefs and have them accessible to the public.

The bottom line: The concept of competition is part of the logic of freedom. Competitions are governed by rules. If you are free to enter the competition, there is no abridgment of freedom. If you lose or are eliminated on the basis of the rules, there is no abridgment of freedom.

Intelligent design was free to enter the competition for a scientific theory of how human beings got here. It does not follow the rules defined by the scientific method and has been eliminated. There is no abridgment of freedom.

Scientists have not been very good at communicating this to the public. Nor have they been effective at explaining the threat to freedom posed by the advocates of intelligent design. It is a threat to the freedom of inquiry into the truth and to the moral imperative of science: to seek the truth without initial bias.

A single consistent logic of contested concepts is not possible. But a logic relating simple uncontested core concepts is possible. *Coercion interferes with freedom* is part of the logic of simple freedom. It uses the simple uncontested version of coercion—the use of force against someone's will. We will call coercion in such a statement an "attendant concept" since it is part of the characterization of simple freedom. Other attendant concepts include harm, rights, justice, fairness, nature, and competition. These attendant concepts act like blanks to be filled in by worldviews, and when not filled in, they are vague.

Simple political freedom is about how simple freedom is affected by taking society into account, having a government, and recognizing social institutions. The logic of simple political freedom has additional attendant concepts—still more blanks to be filled in, as we shall see.

SIMPLE POLITICAL FREEDOM

Simple political freedom begins with the question of how a government can best serve the freedom of its citizens. It further recognizes not just individuals but also institutions: governmental institutions, business institutions, educational institutions, non-governmental organizations (advocacy groups, think tanks, foundations), religious institutions, political parties, informal groups.

Given the massive political differences in our nation, it is remarkable that there is an uncontested version of political freedom. Political freedom begins with the idea of self-government: Tyrants and dictators can be avoided if we choose those who govern us and make sure that none of them has overriding power. The attendant concepts to simple political freedom are self-government and its democratic institutions—within the national government: Congress, the administration, and an independent judiciary, with a balance of powers and similar structures at lower levels; within civil society: free elections and political parties, a civilian-controlled military, a free market, free press/media, and free religious institutions.

At this level of oversimplification, all of this is uncontested. The details are, however, thoroughly contested: what counts as a balance of power, what is an independent judiciary, when are elections free, what is civilian control of the military, what is meant by a free market. The contestation has been very public: The president has declared a “war on terror” with no end and has taken on war powers indefinitely. He has claimed the authority to spy on American citizens without court orders and to overrule certain laws passed by Congress. Does this upset the balance of power? Is a judiciary independent if a majority of judges are chosen to fit a single political ideology? Is the freedom of a “free market” enhanced or abridged by government regulation, progressive taxation, class action lawsuits, unions, and business-supplied health insurance? Is the air force civilian controlled

when the air force academy is controlled by fundamentalist Christians and when the high-ranking military officers are largely conservatives? Is the press free when there is massive media consolidation, when there is little competition among major media outlets, and when control of major media organizations is in the hands of radical conservatives? Is there freedom of religion when fundamentalist evangelicals have gained the power to rewrite the laws of the land and impose their religious beliefs on the nation?

In addition, there are the contributions of government to freedom, both freedom from and freedom to. Freedom from involves protection. Everyone agrees that government should provide protection. But what is protection to mean? Is it military protection, police protection, disaster protection, protection from illness, protection from financial disaster? Is freedom from want included?

Freedom to involves access—access to resources that allow one to achieve one's goals. But what counts as access? Is it access to education (early childhood education and public higher education), access to opportunity (via a federal role in job creation), access to public health institutions, access to the resources on public lands (grazing rights, timber harvesting, mining, oil drilling), access to lucrative government contracts, access to the public treasury (via subsidies and tax breaks)?

A higher-level question governing both cases is this: Should government promote the common good by lumping together the common wealth (taxes) to create a commonly available infrastructure? This is a progressive idea built on the view that we are, and should be, interdependent, that we can't and shouldn't go it alone, that we are all in this together.

Or should the government maximize privatization, building on the conservative idea that everybody is, and should be, on his or her own?

Then there is the role of institutions. Institutions (say, corpo-

rations) tend to be viewed metaphorically as people. Which of the rights of people should be guaranteed to corporations? Corporations in other respects act like governments; they rule many aspects of people's lives, but without accountability. Is that democratic?

And what is self-government like? It is agreed that it should maintain order, produce prosperity, and keep records. Is it order produced by authority or order produced by cooperation, responsibility, and trust? Is prosperity to be measured by the assets of the wealthiest, or by the distribution of wealth across income brackets? Is government to be open or secretive? Are its records freely available or locked up?

Finally, how does our national government relate to other governments and to individual people around the world? Does it see itself as part of a world community or as running the world? Does it promote the same freedoms for others around the world as for us?

It should now be clear that there is an uncontested concept of simple political freedom that has a rich collection of oversimplified attendant concepts and a rich logic. It should also be clear that each of these attendant concepts is highly contested.

THE UBIQUITY OF FREEDOM

Finally, there is general agreement on other major ideas and their relation to freedom—at least if one expresses them in uncontested terms.

- *Democracy* is the freedom of a people to govern themselves.
- *Opportunity* is the freedom to take part fully in civil society—to earn a living through work, to participate

in civic organizations, to run for public office, to have access to public accommodations, to get an education, to have a chance at fulfillment in life.

- *Equality* requires the same freedoms for all.
- *Fairness* is when no one has more freedom than anyone else.
- *Education* provides the information needed to sustain freedom and the ability to acquire such information.
- *Health* keeps illness and other bodily harm from impinging on our freedom.
- A *free press* provides free access to the information necessary to preserve freedom.
- The *free market's* proper role is to provide the freedom to engage in trade and to earn a living.
- *Religious freedom* keeps us free from the rule of any church and free to practice any religion, or none.
- *Civilian control of the military* keeps us free from military rule.
- *Academic freedom* allows free inquiry.
- *Personal freedom* defines a realm of "private life," where individuals are free of the state, where the state cannot interfere with individuals pursuing their goals.

Here we can see just why freedom is our most important idea: It is at the center of all other important ideas.

Yet each of these cases is also open to contestation. What counts as being free from the rule of any church? Or from military rule? Or from state interference in private life? In each of these cases, there are very different views of freedom on the part of progressives and radical conservatives.

NEGATING FREEDOM

A crucial aspect of the logic of freedom is what it means to negate freedom. We constantly hear of threats to freedom, attacks on freedom, defending freedom, achieving freedom, spreading freedom, instilling freedom, expanding freedom, losing freedoms, taking our freedoms, regaining freedom, denying freedoms. And with these come ideas like repression, dictatorship, tyranny, oppression, and slavery. How do these enter the basic logic of freedom?

What, for example, is a threat to freedom? It can be a threat of coercion, or harm, or injustice; a threat to security, property, rights, or to the rule of law; or a threat to what is seen as the proper bounds of competition or nature. It can also be seen as a threat to any or all of those things tied to freedom: democracy, opportunity, fairness, equality, education, health, a free press, a free market, civilian control of the military, academic freedom, religious freedom, and personal freedom.

And most important for this book, a threat to free will is a threat to freedom, the imposition of a dangerous worldview without public awareness. When free will itself is threatened, that is the ultimate threat to freedom.

We have just worked through the logic of simple, uncontested freedom. That logic specifies the interactions between the uncontested version of freedom and the uncontested versions of all of the ideas that constitute our understanding of simple freedom: harm, coercion, property, rights, human rights, justice, law, nature, competition, democracy, opportunity, and fairness.

As we have begun to see, *all* of the above concepts are contested. But they tend to be contested in systematic ways—according to the frames of conservative and progressive worldviews, which, we will see, are based on two very different ideas of the family.